

Eglė KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ

Vytauto Didžiojo universiteto

Politikos mokslų ir

diplomatijos fakulteto doktorantė

El. p. E.Kavoliunaite-Ragauskiene@pmdf.vdu.lt

POLITIKŲ IR VISUOMENĖS KOMUNIKAVIMAS ŽINIASKLAIDOS PRIEMONĖMIS ŠEIMOS POLITIKOS SRITYJE

Straipsnyje pateikiami teoriniai ir metodologiniai politikų ir visuomenės komunikavimo žiniasklaidos priemonėmis bei žiniasklaidos įtakos šiame procese svarstymai bei apibūdinamas poreikis tirti komunikavimą tarp politikų ir visuomenės šeimos politikos srityje. Taip pat pristatomas empirinis tyrimas, atliktas naudojant skaitomiausio Lietuvoje interneto naujienų portalo Delfi.lt 2009–2013 metais skelbtas publikacijas dviem pasirinktomis šeimos politikos temomis. Straipsnyje aiškinamasi, koku tonu vyksta bendravimas šiuo kanalu, koks komunikavimo intensyvumas, kiek visuomenė teikia siūlymų analizuojamais klausimais, kiek šie siūlymai yra argumentuoti, koks žiniasklaidos vaidmuo šioje komunikacijoje (ar žiniasklaida veikia tik kaip platformos bendravimui teikėjas, ar aktyviai dalyvauja formuluodama ir nukreipdama temas) ir pan.

ĮVADAS

Šeimos politikos, kaip atskiros viešosios politikos srities, moksliniai tyrinėjimai išsamiau pradėti atlikti tik XX a. antrojoje pusėje. Keletą dešimtmečių šeimos politikos srityje vyravo moksliniai tyrimai apie tai, kaip viešoji politika turėtų reaguoti į besikeičiančią šeimų situaciją. Šių tyrimų metodologijoje šeimos politikai iš esmės nesuteikiamas joks savarankiškas vaidmuo, neužbrėžiamas tikslas – laikomasi požiūrio, kad šeimos politika turi prisiderinti, neprieštarauti faktinėms demografinėms tendencijoms, tačiau savarankiško šeimos politikos vaidmens šiuose tyrimuose neieškoma. Šio pobūdžio darbai daugiausia susiję ne su politikos įtaka demografiniams ir socialiniams pokyčiams, o demografinių ir socialinių pokyčių įtaka šeimos politikai. Tokiuose tyrimuose šeimos politikos tikslas paprastai nėra išskiriamas arba tikslu ir jo pasiekimo įvertinimo

kriterijumi laikoma šeimos gerovė.¹ Iš tokio šeimos politikos tikslo pasirinkimo matyti, kad siekiama tiesiog nepabloginti esamos padėties dėl besikeičiančių demografinių ir socialinių sąlygų bei, esant galimybei, ją gerinti. Pagrindinė teorinė tokių tyrimų prielaida yra tai, kad šeimos nėra izoliuotos nuo visuomenės ir dėl šios priežasties joms kur kas didesnę poveikį daro besikeičianti visuomeninė situacija.² Tačiau pastaruoju laiku šio pobūdžio tyrimus keičia kauzalinis ryšiu grindžiami tyrimai, preziumuojantys, kad pasitelkus šeimos politiką galima modeliuoti valstybės išsikeltus tikslus. Dažniausiai tai daroma demografiniais tikslais, siekiant didinti gimstamumą. Tiesa, tyrimų, kurių rezultatai tiesiogiai patvirtintų, kad šeimos politika „gali viską“, nėra: dažniausiai tai tyrimai, kuriuose analizuojama, kiek ir koku būdu galima paveikti šeimų situaciją, ko reikia tokiam įvertinimui ir sėkmingam politikos tikslų įgyvendinimui.

Tokio pobūdžio tyrimų teoriniai ir metodologiniai rėmai suponuoja, kad politikų priimami sprendimai viešosios politikos srityje nėra savitiksliai: paprastai jie skiriami visuomenei valdyti, t. y. visuomenės nariams suteikiamos tam tikros teisės, pareigos, sudaromos galimybės ir t. t. Tačiau tam, kad žinotų, kokie sprendimai bus taiklesni, tikslesni, galintys greičiau leisti pasiekti norimą rezultatą, politikams būtina žinoti ir tai, kaip visuomenė pasiruošusi juos priimti.

Informacinių kanalų tarp politikų ir visuomenės yra daug ir įvairių, o ši įvairovė toliau didėja dėl informacinių technologijų plėtros ir jų teikiamų komunikacinių galimybių: visuomenės apklausos, kiti sociologiniai tyrimai, politikų specialiai užsakyti moksliniai tyrimai apie visuomenės poreikius, socialiniai tinklai internete, tinklaraščiai ir t. t. Vienas (dar vis) dažniausiai naudojamų kanalų ryšiui tarp politikų ir visuomenės palaikyti – informacijos perdavimas per žiniasklaidą. Žiniasklaidos vaidmuo gali būti labai skirtingas – nuo pasyvaus žinių perdavėjo iki politinio dalyvio, galinčio savarankiškai formuoti ir pradėti politines iniciatyvas.

Šiame straipsnyje analizuojama politikų ir visuomenės komunikacija per žiniasklaidą ir savarankiškas žiniasklaidos vaidmuo šiame procese viešosios šeimos politikos klausimais. Straipsnis koncentruotas į žiniasklaidos vaidmenį ir svarbą šiame procese – tiriama, kokias galimybes išsakyti savo nuomonę žiniasklaidoje gauna piliečiai, politikai, ekspertai; kokia yra pagrindinė žiniasklaidos funkcija, taip pat, remiantis teoriniais darbais, keliamos hipotezės, kas galėtų nulemti vieną ar kitą Lietuvos visuomenės ir politikų bendradarbiavimo modelį šeimos politikos srityje. Straipsnyje tiriami žiniasklaidos pranešimai atsirinktais šeimos politikos klausimais per tam tikrą laikotarpį, siekiant išsiaiškinti, kokias galimybes sukuria žiniasklaida politikams ir visuomenei komunikuoti šeimos politikos srityje ir kaip šiomis galimybėmis naudojasi minėti subjektai. Preziumuojama, kad jei dviem

¹ Žr.: Zimmerman S. L. Family policies and family well-being: The role of political culture. Sage, 1992.

² Hantrais L. Family Policy Matters: Responding to Family Change in Europe. The Policy Press, 2004.

struktūriškai skirtingais klausimais bendradarbiavimas yra panašus, toks modelis išlieka ir bendraujant kitais šeimos politikos klausimais.

Straipsnyje keliami klausimai: ar politikai tik informuoja visuomenę apie šeimos politikos srityje priimtus sprendimus, ar vyksta dialogas išklausant ir visuomenės pageidavimus? Ar žiniasklaida pateikia daug visuomenei iškylančių problemų, į kurias politikai turėtų ar galėtų atsižvelgti? Koks žiniasklaidos kaip atskiro veikėjo indėlis formuojant visuomenės nuomonę šeimos politikos klausimais?

Straipsnį sudaro dvi pagrindinės dalys. Pirmojoje dalyje apibūdinamos politikų ir visuomenės bendravimo žiniasklaidos priemonėmis empirinio tyrimo teorinės ir metodologinės prielaidos bei ribojimai, pateikiamas tyrimo reikalingumo kontekstas.

Antrojoje dalyje pristatomi tyrimo, kokias galimybes žiniasklaida sukuria politikams ir visuomenei komunikuoti šeimos politikos srityje, kaip tuo naudojasi politikai ir visuomenės nariai bei grupės ir kiek savarankiškai šioje komunikacijoje dalyvauja pati žiniasklaida, rezultatai. Turinio analizės metodu ištirta 951 skaitomiausio ir daugiausia publikacijų šia tema paskelbusio naujienų portalo publikacija dviem temomis: apie ekonominę ir socialinę daugiavaikių šeimų padėtį ir vaikus auginančių asmenų ekonomines ir socialines garantijas. Straipsnyje pristatomo tyrimo metu buvo aiškinamasi: kas yra teksto autorius (ar pasirašo pats žurnalistas, ar pateikiamas tik naujienų agentūros ar kt. pavadinimas), koku būdu pristatoma informacija (interviu, cituojama ar atpasakojama), kas yra publikacijos pašnekovai (išskyrus atvejus, kai pateikiamas tik aprašymas), koks yra teksto objektas (esama situacija, siūlomi pakeitimai, naujas reguliavimas), koks pranešimo tonas (teigiamas ar neigiamas), pranešimo funkcija (informavimas, dalyvavimas ar stebėjimas) ir galiausiai, koks žinutės pagrindimo šaltinis yra vyraujantis: pateikiami faktai, argumentai ar nuomonė.

Atlikta analizė atskleidžia politikų ir visuomenės bendravimo naudojantis žiniasklaidos priemonėmis *status quo*. Tai padės formuluoti hipotezes apie tai, kaip galėtų būti gerinamas susikalbėjimas tarp visuomenės ir politikų šeimos politikos srityje. Toks tyrimas yra pagrindas tolesniam darbui, kuriuo ketinama teikti siūlymus konstruktyvesniam tikslingam šeimos politikos kūrimui.

1. TEORINIAI IR METODOLOGINIAI KOMUNIKAVIMO TARP POLITIKŲ IR VISUOMENĖS KLAUSIMAI

Politikai, žiniasklaida ir visuomenė, norėdami pasidalyti informacija apie formuojamą (arba pageidaujamą) šeimos politiką, komunikuoja tarpusavyje, kiekvienas turėdamas tam tikrų tikslų: daryti įtaką politikų sprendimams, gauti idėjų, informacijos apie tai, kokių sprendimų visuomenė laukia, daryti poveikį formuojant tiek visuomenės, tiek politikų nuomonę tam tikrais klausimais ir kt.

Straipsnyje atliekamas vertinimas, kaip vyksta komunikacijos procesas tarp visuomenės ir politikų naudojantis žiniasklaidos priemonėmis ir koks šiame procese yra žiniasklaidos, kaip tarpininko, vaidmuo. Esamos situacijos apibūdinimas yra pirmas žingsnis siekiant pateikti siūlymus, kaip priartinti politikų ir visuomenės požiūrius į tuos pačius šeimos politikos klausimus. Tačiau šios analizės rezultatai yra validūs tik jei jie vertinami neperžengiant tam tikrų teorinių ir metodologinių ribų: 1) laikantis vienodo požiūrio į visuomenės ir politikų poreikį komunikuoti; 2) laikantis bendro informacijos srautų mechanizmo supratimo; 3) įvertinant komunikacijos tarp visuomenės ir politikų per žiniasklaidos priemones nacionaliniu ar regioniniu lygmeniu specifika.

Kalbant apie pirmąjį ribojimą, straipsnyje laikomasi požiūrio, kad šeimos politikos rezultatas gali būti geriausiai pasiektas tik tada, kai yra maksimaliai įmanomas visuomenės ir politikų požiūrių suderinimas dėl šeimos politikos priemonių reikalingumo ir reikšmingumo, o komunikacija tarp politikų ir visuomenės padeda tai įgyvendinti.

Norint pasiekti šeimos politikos tikslą vien valstybės naudojamų priemonių nepakanka.³ Šeimos politikos rezultatas priklauso ne tik nuo sprendimus priimančių politikų, bet ir nuo gyventojų, kuriems tie sprendimai skirti.⁴ Todėl politiniai sprendimai pirmiausia turėtų būti priimami atsižvelgiant į gyventojų poreikius (kaip jie įsivaizduoja, ką valdžia galėtų padaryti, kad paskatintų juos auginti vaikus), o tam reikėtų tinkamų galimybių tiek išgirsti visuomenės poreikius, tiek ir argumentuotai perduoti gyventojams žinią apie motyvus, dėl ko viena ar kita priemonė buvo priimta arba, atvirkščiai, panaikinta.

Šia prasme šeimos politikos formavimo klausimai susiję su politikos legitimacijos klausimu.⁵ Šeimos politikos srityje ne tik svarbu, kad visuomenė pritartų vykdomai politikai, bet ir kad ši politika būtų rezultatyvi.

Atsižvelgiant į šiuos pastebėjimus, kalbant apie politikų ir visuomenės komunikaciją šeimos politikos srityje, viena iš esminių prielaidų sėkmingai šeimos politikai yra tai, kad būtina atsižvelgti į visuomenės nuomonę. Atitinkamai komunikacija turi būti grįsta ne vienašališkų nurodymų iš politikų davimu, bet bendradarbiavimu tarp politikų ir piliečių.

³ Kaufmann E.-X. Politics and Policies towards the Family in Europe: A Framework and an Inquiry into their Differences and Convergences // Kaufmann E.-X., Kuijsten A. et al. Family Life and Family Policies in Europe, vol. 2. Oxford University Press, 2006, p. 420–425.

⁴ Žr.: Ingram H., Schneider A. L., Deleon P. Social Construction and Policy Design // Sabatier P. A. (red.) Theories of the Policy Process. Westview Press, 2007, p. 95; Strohmeier K. P. Family Policy – How Does it Work? // Kaufmann E.-X., Kuijsten A. et al. Family Life and Family Policies in Europe, vol. 2. Oxford University Press, 2006, p. 323–328.

⁵ Hantrais L., Letablier M.-T. Families and Family Policies in Europe. Longman, London and New York, 1996, p. 183 ir 186.

Informacijos srantai gali būti tyrinėjami pasitelkiant įvairius ir skirtingus komunikacijos modelius. Antai Shannono ir Weaverio modelis grindžiamas linijine konstrukcija (šaltinis – siųstuvas – (signalas, kurį veikia triukšmo šaltinis – gautas signalas) – imtuvas – gavėjas).⁶ Gerbnerio modelis turi horizontalų (suvokimo) ir vertikalų (priemonių ir kontrolės) matmenį, čia sureikšminama prieiga prie komunikacinių kanalų ir informacijos prieinamumas (kam pranešimas pateikiamas).⁷ Šiame straipsnyje pateikta analizė grindžiama Westley ir MacLeano masinės komunikacijos modeliu, kuriame komunikuoja trys elementai (šios analizės atveju – pranešimo autorius, naujienų portalas ir auditorija).⁸ Tiesa, modelis adaptuotas atsižvelgiant į tyrimo poreikius, kadangi visapusiškai žiniasklaidos, auditorijos ir informacijos teikėjų analizei reikėtų išsamesnio ir didesnės apimties tyrimo.

Nenutolstant nuo komunikacijos modelių apibūdinimo, reikėtų pagrįsti, kodėl tyrimui pasirinktas vienas komunikacijos kanalas. Pirmiausia šiuolaikinei žiniasklaidai būdinga informacinių kanalų gausa ir plėtra⁹ (kas iš karto apsunkina išsamaus tyrimo atlikimą), o kiekvienas informacinis kanalas turi savo specifiką.¹⁰ Televizija vis dažniau naudojama trumpoms, koncentruotoms žinioms pranešti, o laikraščiai ir interneto portalai pateikia išsamesnę įvairių sričių informaciją. Statistiškai vis labiau auga interneto naudojimas, todėl vis daugiau įtakos žiniasklaidoje įgyja naujienų portalai. Antai 2009 metais Lietuvoje 42 proc., 2010 metais – 46 proc., 2011 metais – 52 proc., o 2012 metais – 56 proc.¹¹ gyventojų kasdien naudojosi internetu (bent kartą per šešis mėnesius – atitinkamai 54 proc., 58 proc., 64 proc. ir 68 proc. gyventojų), o 83 proc. gyventojų internetą naudoja naujienoms skaityti. Remiantis šiais skaičiais galima daryti prielaidą, kad naujienų portalus Lietuvoje kasdien skaito beveik pusė 15–74 metų amžiaus Lietuvos gyventojų¹² ir lyginant su kitomis žiniasklaidos priemonėmis ši žiniasklaidos priemonė tampa vis reikšmingesnė. Atsižvelgiant į tai, tyrimo laikomasi nuomonės, kad internetinė žiniasklaida yra, viena vertus, geriau

⁶ *Fiske J.* Įvadas į komunikacijos studijas. Vilnius: Baltos lankos, 1998, p. 21–39.

⁷ Ten pat, p. 41–48.

⁸ Išsamiau žr.: *Fiske J.*, p. 51–52.

⁹ *Cuilenburg J., McQuail D.* Media Policy Paradigm Shifts. Towards a New Communications Policy Paradigm // *European Journal of Communication*, 2003, 18 (12), p. 197–203.

¹⁰ *Meyer G.* (ed.) *Formal Institutions and Informal Politics in Central and Eastern Europe*. Barbata Budrich Publishers, Opladen & Farmington Hills, 2008, p. 53–55.

¹¹ Čia ir toliau – 15–74 metų amžiaus.

¹² Žiniasklaidos tyrimų apžvalga. TNS, 2012 [interaktyvi]. Prieiga per internetą: <http://www.tns.lt/data/files/Metines_apzvalgos/Ziniasklaidos%20tyrimu%20apzvalga%202012.pdf>.

prieinama tyrimo duomenims rinkti, antra vertus, gyventojams yra prieinamesnė už kitas priemones (tarkime, televizijos žinias ne visada patogų įsijungti reikiamu metu, norint išgirsti naujienas konkrečiai apie šeimos politiką).

Svarstant trečiąją ribojimą, analizė negali pretenduoti į absoliutų objektyvumą, kadangi jos rezultatai priklauso nuo pasirinktos kontekstualizacijos: kaip suvokiame, koks turėtų būti ryšys tarp komunikuojančių subjektų. Šios srities tyrinėtojai teigia, kad kiekvienoje valstybėje nusistovi tam tikras komunikavimo tarp minėtų subjektų modelis. Jam įtaką daro politinis valstybės režimas, istorinis paveldas, teisinė sistema, kultūra bei tradicija ir kiti veiksniai. Skirtingose valstybėse skirtingai susiformuoja komunikacijos platformos: vienur žiniasklaida naudojama kaip forumas siekiant pasidalyti pilietinėmis nuomonėmis, kitur ji tampa valdžios rupu tautai be jokio atgalinio ryšio.

Josefas Trappelas, tyrinėdamas žiniasklaidos vaidmenį demokratinėse valstybėse, nurodo, kad šis vaidmuo skiriasi atsižvelgiant į tai, ar valstybėje vyrauja pilietinis respublikonizmas, ar procedūrinis liberalizmas. Liberaliosiose demokratijose, dar vadinamose elitistinėmis liberaliosiomis demokratijomis, demokratija reiškia valdymą žmonėms, o ne valdymą, kurį vykdo žmonės. Vyraujant šiai demokratijos formai pagrindinė žiniasklaidos funkcija yra stebėjimas ir kontrolė. Žiniasklaidoje neskelbiama kasdieninė informacija, o pranešama tik apie ypatingus dėmesio vertus politinius įvykius. Šis modelis dar vadinamas signalizacijos (angl. *burglar alarm*) modeliu. Tačiau šiame modelyje iškyla sunkus uždavinys: žurnalistai turi ne tik pranešti apie tai, kas svarbiausia, bet ir nuspręsti, kuri informacija yra svarbi. Kitaip tariant, žurnalistai tampa informacijos „vartininkais“, įgaliojami nuspręsti, kuri informacija turi būti viešinama, o kuri – ne.¹³

Pilietinis respublikonizmas susijęs su keliomis visuomenės, žiniasklaidos ir politikų bendravimo variacijomis, tačiau visais atvejais jame ypatingą reikšmę turi aktyvus piliečių dalyvavimas reiškiant savo nuomonę. Vyraujant šiai demokratijos formai laikomasi nuomonės, kad, esant daug kalbėtojų, nugalės geriausiai argumentuotas idėjas iškėlę autoriai. Taigi pilietinio respublikonizmo pamatas yra aktyvus piliečių dalyvavimas valdant savo šalį.

Theodore'as L. Glasseris išskiria tris respublikinės demokratijos modelius: pliuralistinį, pilietinį ir tiesioginį. Pliuralistinis modelis susijęs su skirtingų grupių konkurencija visuomenėje. Pilietinis modelis priklauso nuo pilietinės kultūros, kurioje bręsta skirtingos idėjos ir požiūriai, o žiniasklaidos funkcija čia yra šių skirtumų sutaikymas. Tiesioginis modelis yra pats radikaliausias, paneigiantis savarankiškos žiniasklaidos poreikį, teigiant, kad žiniasklaidos funkcija yra užtikrinti bendruomenės, o ne žurnalistų ir jų vadovų interesus.¹⁴

¹³ Trappel J., Nieminen H. et al. Media for Democracy Monitor. Nordicom: University of Gothenburg, 2011, p. 16.

¹⁴ Ten pat, p. 16–17.

Kai kurie autoriai, pavyzdžiui, prof. Lauras Bielinis, teigia, kad žiniasklaida nėra valdžios instrumentas, o tiesiog įpareigoja valdžią dialogui su visuomene.¹⁵ Tiesa, vėliau jis teigė, kad kyla problema, kai žiniasklaida tampa veiksmu, darančiu poveikį politikai, ir drauge ji yra objektas, kuriam įtaką nori daryti politikai.¹⁶ Kiti autoriai savo analizėse vertina ir kiek valdžia naudojasi žiniasklaida norėdama daryti įtaką visuomenei, t. y. žiniasklaidą laiko (galima) politikos priemone. Antai Danielis C. Hallinas ir Paolo Mancini, remdamiesi valdžios įtakos žiniasklaidai laipsniu, žiniasklaidos legitimacijos lygiu, klausimu, ar politinis dalyvavimas susijęs su žiniasklaidos organizavimo forma, ir panašiais kriterijais, išskiria tris žiniasklaidos sistemos modelius. Šiaurės ir Centrinės Europos, arba demokratinio korporatyvizmo, modeliui būdingos žurnalistų sąsajos su socialinėmis grupėmis, politinių komentarų gausa; žiniasklaida naudojama kaip platforma deryboms tarp politinių partijų, interesų grupių ir valstybės institucijų.¹⁷ Šiaurės Atlanto, arba liberaliajame, modelyje akcentuojamas žiniasklaidos objektyvumas, žurnalistinis profesionalizmas, dėmesys individams, o ne jų grupėms; šiame modelyje aiškiai veikia rinkos ekonomikos dėsniai.¹⁸ Viduržemio, arba poliarizuotam pliuralistiniam, modeliui būdinga gana politizuota žiniasklaida, susieta su skirtingomis, pliuralistinėmis idėjinėmis grupėmis; žiniasklaida neretai naudojama kaip platforma politinių partijų deryboms, o ne kitoms (pvz., piliečių dalyvavimo ar piliečių informavimo) žiniasklaidos funkcijoms.¹⁹

Mokslininkai išskiria skirtingas žiniasklaidos funkcijas ir vaidmenis. Antai prof. Lauras Bielinis laikosi nuomonės, kad žiniasklaida suteikia įvykiams atitinkamą emocinį ir estetinį krūvį, išskiria priimtinius akcentus bei reikšmes, suformatuoja akcentus ir reikšmes laike bei erdvėje, ranguoja žinias vertybiniu lygiu bei paima ir pašalina iš žinių tai, kas neatitinka priimtinos formos. Kaip matyti, šis autorius mato tik aktyvų žiniasklaidos vaidmenį.²⁰ Kiti autoriai įžvelgia ir techninio pobūdžio (transliuotojo) žiniasklaidos vaidmenį. Pavyzdžiui, Denis McQuailas teigia, kad pagrindinės žiniasklaidos funkcijos yra stebėjimas, informavimas ir dalyvavimas. Šių

¹⁵ *Bielinis L.* Valdžia, visuomenė ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė. Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 68.

¹⁶ *Bielinis L.* Politikos mediatizacija viešajame lauke // Politinės komunikacijos problemos: politologų, žurnalistų ir politikų santykiai formuojant viešąją nuomonę: seminario-apskritojų stalo diskusijų medžiaga, 2012 m. spalio 25 d. Lietuvos politologų asociacija. Vilnius: Eugrimas, 2012, p. 9.

¹⁷ *Hallin D. C., Mancini P.* Three Models of Media/Journalism and Political Culture. Cambridge University Press, 2004, p. 7.

¹⁸ Ten pat, p. 10.

¹⁹ Ten pat, p. 6, 7.

²⁰ *Bielinis L.*, 2005, p. 69.

funkcijų įgyvendinimo būdai – tai komentavimas, patarimų davimas, advokatavimas ir forumo ar platformos suteikimas skirtingoms nuomonėms išsakyti. McQuailas išskiria keturis žiniasklaidos vaidmenis. Pirma, tai stebėjimo (monitoringo) vaidmuo, t. y. informacijos apie visus buvusių ir būsiančius įvykius surinkimas, apdorojimas ir išplatrinimas. Antra, pagalbinis vaidmuo – tai platformos diskusijoms suteikimas. Autorius pabrėžia, kad ši funkcija ne visada suderinama su naudos siekimu ir konkurencija. Trečia, radikalusis vaidmuo apibūdina piktnaudžiavimo valdžia viešinimą ir ragina visuomenę neleisti veiklos, susijusios su pažeidimais, nelygybės pripažinimu ir pan. Galiausiai bendradarbiavimo (kolaboravimo) vaidmuo susijęs su santykiais tarp žiniasklaidos ir valstybės, ypač krizės ar ypatingų situacijų metu. Šis vaidmuo gali pasirodyti nesuderinamas su žiniasklaidos laisve demokratinėje visuomenėje, tačiau reikia pripažinti, kad realiai jis gana dažnai naudojamas.²¹

Straipsnyje keliamos šios teorinės žiniasklaidos vaidmens visuomenės ir politikų komunikacijoje alternatyvos: pirmą, žiniasklaida gali būti pasitelkiama kaip erdvė skirtingoms nuomonėms pateikti (būdinga pilietinio respublikonizmo demokratijoms); antra, žiniasklaida gali veikti kaip atskiras nepriklausomas politinio proceso dalyvis, darantis poveikį tiek piliečiams, tiek politikams; trečia, žiniasklaida gali būti politinio informavimo „vartininkas“, sprendžiantis, kokias žinias turėtų gauti visuomenė (t. y. savarankiškai filtruojanti naujienas taip formuodama diskursą visuomenėje); ir ketvirta – žiniasklaida gali daryti įtaką politikams tendencingai viešindama ir akcentuodama vienas problemas bei nutylėdama apie kitas. Šios žiniasklaidos vaidmens formos susijusios su Lasswello ir Lindblomo teorijomis, pagal kurias absoliučiai racionalaus sprendimo negali būti, o tiek visuomenės požiūris formuojamas, tiek politiniai sprendimai priimami remiantis tik ta informacija, kuri yra žinoma susijusiems subjektams.²²

2. LIETUVOS POLITIKŲ IR VISUOMENĖS KOMUNIKAVIMAS PER ŽINIASKLAIDĄ ŠEIMOS POLITIKOS SRITYJE

2.1. Tirtų klausimų pasirinkimas

Siekiant ištirti komunikacijos šeimos politikos srityje padėtį Lietuvoje, pasirinkta tirti du su šeimos politika susijusius klausimus. Pirma, tai daugiavaikių šeimų ekonominė

²¹ *Trappel J. et al.*, p. 20.

²² *Lindblom Ch. E., Woodhouse E. J.* Politikos formavimo procesas. Vilnius: Algarvė, 1999, p. 32–35; *Lasswell H. D.* The Structure and Function of Communication in Society // *Schramm W., Roberts D. F. (eds.)* The Process and Effects of Mass Communication. Urbana: University of Illinois Press, 1971, p. 218, 224–225.

ir socialinė padėtis (toliau vadinama – pirmoji tema) ir, antra, ekonominės garantijos, susijusios su vaikų auginimu (motinystės, motinystės (tėvystės), tėvystės pašalpos, išmokos vaikams, nėštumo ir gimdymo atostogos bei vaiko priežiūros atostogos (toliau vadinama – antroji tema).

Pasirinktos tematikos skiriasi viena nuo kitos politikos raidos kontekste: klausimas apie daugiavaikių šeimų ekonominę ir socialinę padėtį intensyvumo prasme laiko atžvilgiu yra gana tolygus, šioje srityje politikoje nedaroma jokių esminių pokyčių, o su vaikų gimimu susijusių išmokų ir atostogų klausimas buvo viešai plėtojamas 2008–2009 metų pasaulinės ekonomikos krizės laikotarpiu, kai traukiantis valstybės biudžetui, stipriai mažėjant „Sodros“ įplaukoms ir didėjant išmokoms buvo būtina imtis finansinės drausmės priemonių. Tyrimui pasirinktas šešerių metų laikotarpis (2008–2013) specialiai siekiant stebėti politikų komunikavimą su visuomene žiniasklaidos priemonėmis nuo pat ekonominės krizės pirmųjų apraiškų iki pokrizinio laikotarpio. Šiuo atveju svarbu ne tik kaip buvo pateikiamos su konkrečiomis išmokomis ar atostogų trukme susijusios publikacijos, bet ir ar kito požiūris į daugiavaikes šeimas. Kitaip tariant, svarbu, ar krizės laikotarpiu kito komunikacijos tonas kalbant ne tik apie informaciją, susijusią su konkrečiais nepopuliariais politiniais sprendimais (išmokų mažinimu, atostogų trukme), bet ir su politiniais sprendimais tik netiesiogiai susijusiais klausimais (daugiavaikių šeimų ekonominė ir socialinė padėtis).

2.2. Faktinės situacijos tiriamais klausimais apžvalga

Daugiavaikių šeimų ekonominę ir socialinę padėtį apibūdinti sudėtinga pirmiausia dėl to, kad nėra aišku, kiek Lietuvoje gyvena šeimų, auginančių tris ir daugiau vaikų: tokia informacija nėra kaupiama statistikos duomenų bazėse. Tačiau, remiantis Statistikos departamento duomenimis, galima pastebėti, kad socialinės rizikos šeimų ir jose augančių vaikų skaičius Lietuvoje mažėja.²³

Atsižvelgiant į pranešimus,²⁴ kad vis daugiau daugiavaikių šeimų skursta, būtų galima daryti netiesioginę prielaidą, kad apskritai daugiavaikių šeimų skaičius yra mažėjantis.

Kalbant apie ekonominę ir socialinę daugiavaikių šeimų padėtį, pastarosios neturi jokių išimtinių privilegijų lyginant su mažiau vaikų auginančiomis šeimomis. Pa-

²³ Remiantis Statistikos departamento duomenimis, 2010–2012 metais socialinės rizikos šeimų sumažėjo nuo 10 904 iki 10 389, o vaikų skaičius tokiose šeimose sumažėjo nuo 23 335 iki 21 303. Informacija iš Statistikos departamento statistinių duomenų bazės. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3160902&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=4024&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>>.

²⁴ Tai aiškiai matyti iš tirtų publikacijų apie daugiavaikių šeimų ekonominę ir socialinę padėtį.

grindinis kriterijus, pagal kurį skiriama didesnė parama vaikams auginti, yra pajamų dydis. Daug vaikų auginantys daugiau uždirbantys asmenys nėra papildomai skatinami lyginant su viena vaiką auginančiais asmenimis. Apžvelgiant daugiavaikių šeimų ekonominę ir socialinę padėtį 2008–2013 metais, paminėtinas tik vienas pokytis: tiriamuoju laikotarpiu nuo 2009 metų kovo iki gruodžio mėnesio išmokas vaikams gavo ne tik nepasiturinčios šeimos, bet ir visos tris ir daugiau nepilnamečių vaikų auginančios šeimos, o vėliau šios pašalpos mokamos tik nepasiturinčioms šeimoms nepriklausomai nuo vaikų skaičiaus.

O štai pokyčių ekonominių garantijų vaikus auginančioms šeimoms srityje buvo kur kas daugiau: keista tiek motinystės ir motinystės (tėvystės) pašalpų skaičiavimo tvarka, tiek šių pašalpų mokėjimo trukmė, tiek jų dydis. Daugiausia žiniasklaidos dėmesio sulaukė motinystės (tėvystės) pašalpų dydžio pakeitimai. Tiriamojo laikotarpio pradžioje, t. y. 2009 metų pradžioje, motinystės (tėvystės) pašalpa visais pirmaisiais vaiko metais buvo 100 procentų pašalpos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio, o antraisiais vaiko gyvenimo metais – 85 procentai pašalpos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio.²⁵ Nuo 2010 m. liepos 1 d. motinystės (tėvystės) pašalpos sumažintos iki 90 procentų kompensuojamojo darbo užmokesčio pirmaisiais vaiko metais ir 75 procentų antraisiais vaiko metais,²⁶ o nuo 2011 m. liepos 1 d. motinystės (tėvystės) pašalpos, pasirinkus jas mokėti vienus metus, yra lygios 100 procentų kompensuojamojo darbo užmokesčio, o pasirinkus jas mokėti dvejus metus – 70 procentų kompensuojamojo dydžio pirmaisiais metais ir 40 procentų dydžio antraisiais metais, šios sumos neišskaičiuojant iš turimų darbo pajamų.²⁷

Kiti aktualūs klausimai, ne taip intensyviai analizuoti žiniasklaidoje, yra išmokų vaikams klausimas. Lietuvoje iki 2009 metų, remiantis Išmokų vaikams įstatymu, kiekvienam vaikui, atsižvelgiant į šeimoje augančių vaikų skaičių, bent iki 18 metų buvo mokama išmoka, kurios dydis svyravo nuo 0,4 iki 1,1 BSI (bazinės socialinės išmokos), t. y. nuo 52 iki 143 Lt.²⁸ Nuo 2009 m. kovo 1 d. vieną arba du vaikus nuo 3 metų auginančioms šeimoms išmokų vaikui mokėjimas buvo nutrauktas,²⁹ o nuo 2010 m. sausio 1 d., priėmus Laikinąjį socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo

²⁵ Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 3, 5, 6, 8, 10, 15, 16, 17, 18, 181, 183, 19, 20, 21 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Žin., 2007, Nr. 132-5346.

²⁶ Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 21 straipsnio pakeitimo įstatymas // Žin., 2009, Nr. 117-4992.

²⁷ Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 5, 6, 16, 18, 19, 20 ir 21 straipsnių pakeitimo įstatymas // Žin., 2010, Nr. 86-4533.

²⁸ Išmokų vaikams įstatymas // Žin., 2004, Nr. 88-3208 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

²⁹ Išmokų vaikams įstatymo 6, 8, 12 ir 20 straipsnių pakeitimo įstatymas // Žin., 2010, Nr. 41-1933.

įstatymą,³⁰ išmokos vaikui mokamos tik nepasiturinčioms šeimoms, neatsižvelgiant į vaikų skaičių. Taigi šeimų, gaunančių išmokas vaikams, nuo 2010 metų stipriai sumažėjo ir toliau mažėja. Nors Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinasis įstatymas baigė galioti 2011 m. gruodžio 31 d. ir išmokų vaikams mokėjimas turėjo būti pratęstas, Lietuvos Respublikos Seimas 2011 m. gruodžio 1 d. pakeitė Išmokų vaikams įstatymą nuostatomis, pagal kurias išmokos vaikams mokamos tik nepasiturinčiose šeimose augantiems vaikams (t. y. kai šeimos pajamos vienam asmeniui per mėnesį yra mažesnės negu 1,5 valstybės remiamų pajamų dydžio (525 Lt)).³¹

Atsižvelgiant į didelį žiniasklaidos dėmesį atvejams, kada buvo specialiai padidintas darbo užmokestis siekiant gauti didesnę motinystės, motinystės (tėvystės) arba tėvystės pašalpą, aptartina ir šių pašalpų dydžio apskaičiavimo tvarka. Iki tiriamojo laikotarpio, t. y. iki 2009 metų pradžios, kompensuojamasis uždarbis, pagal kurį nustatomas šių pašalpų dydis, buvo apskaičiuojamas pagal apdraustojo asmens draudžiamąsias pajamas, turėtas užpraeitą kalendorinį ketvirtį, buvusį prieš atitinkamų atostogų pradžios mėnesį. Nuo 2009 m. sausio 1 d. ši dydį buvo ketinta apskaičiuoti pagal apdraustojo asmens draudžiamąsias pajamas, turėtas šešis iš eilės mėnesius, praėjusius iki užpraeito kalendorinio ketvirčio pabaigos nuo atitinkamų atostogų pradžios mėnesio.³² Kaip matyti, jau nuo 2009 m. sausio 1 d. buvo ketinta stipriai suvaržyti galimybę nėštumo metu dirbtinai pasididinti darbo užmokestį siekiant gauti didesnę pašalpą. Tačiau faktinis suvaržymas pirmąjį 2009 m. pusmetį buvo šiek tiek švelnesnis: 2008 m. gruodžio viduryje priimtu įstatymu numatyta, kad kompensuojamasis uždarbis nuo 2009 m. sausio 1 d. skaičiuotinas pagal apdraustojo asmens draudžiamąsias pajamas, turėtas per 9 kalendorinius mėnesius, nuo 2009 m. liepos 1 d. – per 12 kalendorinių mėnesių, buvusius prieš nėštumo ir gimdymo, tėvystės arba vaiko priežiūros atostogų pradžios mėnesį.³³ Kaip matyti, nors ir stipriai suvaržyta, galimybė pakoreguoti pašalpos dydį išliko, kadangi į apskaičiavimą įtraukti mėnesiai buvo iki pat atitinkamų atostogų suteikimo pradžios. Nuo 2010 m. sausio mėn. įstatymo nuostata dar kartą taisyta: svarstomas dydis apskaičiuojamas pagal apdraustojo asmens draudžiamąsias pajamas, turėtas per paeilui einančius 12 kalendorinių mėnesių, buvusius iki praeito kalendorinio mėnesio prieš atitinkamų

³⁰ Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinasis įstatymas // Žin., 2009, Nr. 152-6820 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

³¹ Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo 2, 3, 4, 6, 8, 9, 12, 13, 14 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir trečiojo skirsnio pavadinimo pakeitimo įstatymas // Žin., 2011, Nr. 155-7350.

³² Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 3, 5, 6, 8, 10, 15, 16, 17, 18, 181, 183, 19, 20, 21 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Žin., 2007, Nr. 132-5346.

³³ Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 3, 4, 5, 6, 8, 9, 16, 18(1), 19 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Žin., 2008, Nr. 149-5999.

atostogų suteikimo mėnesį.³⁴

Tiriamuoju laikotarpiu keletą kartų koreguotas maksimalus motinystės (tėvystės) išmokų dydis. 2009 m. pradžioje maksimalus pašalpų dydis negalėjo viršyti 5 Vyriausybės patvirtintų einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydžių sumos, nuo 2011 m. liepos 1 d. – 4 dydžių sumos,³⁵ nuo 2012 m. sausio 1 d. – 3,2 dydžių sumos.³⁶ Taip pat reikėtų paminėti, kad nuo 2010 m. sausio 1 d. visos jau paskirtos motinystės (tėvystės) pašalpos buvo perskaičiuotos taikant naujai patvirtintą draudžiamųjų pajamų dydį (t. y. vietoje bazinio 1488 Lt dydžio imta taikyti 1170 Lt dydį³⁷), tuo jau paskirtas ir mokamas pašalpas sumažinant daugiau nei 20 proc.

Analizuojant faktinę vaikų auginančių asmenų situaciją dėl tyrimo specifikos svarbūs ir pokyčiai, susiję su ekonominėmis žurnalistų garantijomis auginant vaikus. Iki 2009 metų pagal autorines sutartis dirbantys asmenys nebuvo apmokestinami ligos ir motinystės socialiniu draudimu, dėl to auginant vaikus šiems asmenims padėtis nesikeisdavo: jie negaudavo nei tėvystės, nei motinystės, nei motinystės (tėvystės) pašalpų, antra vertus, auginami vaikus galėjo toliau dirbti autorinius darbus. Nuo 2009 metų buvo pakeistas Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas, pagal kurį ir autoriai privaloma tvarka įtraukti į socialinio draudimo schemą – t. y. nuo jų gaunamo užmokesčio pradėta skaičiuoti ligos ir motinystės socialinio draudimo įmokas (palaipsniui didinant 2009, 2010 ir 2011 metais), tačiau motinystės (tėvystės) išmokos buvo mokamos nevisos. Pagal tuos pačius pakeitimus nuo 2009 metų atlyginimas pagal autorines sutartis buvo įtrauktas į draudžiamąsias asmens pajamas, kurios buvo minusuojamos iš motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) pašalpų. Kitaip tariant, nuo 2009 metų patys žurnalistai tapo „nuskriausti“ – ne savo noru įtraukti į socialinio draudimo schemą, įgijo pareigą mokėti socialinio draudimo įmokas ir kartu, norėdami gauti „nevisą“ (lyginant su asmenimis, dirbančiais pagal darbo sutartį ar valstybės tarnyboje bei statutiniais tarnautojais) pašalpą, negalėjo

³⁴ Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 6 straipsnio pakeitimo įstatymas // Žin., 2010, Nr. 1-34.

³⁵ Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 5, 6, 16, 18, 19, 20 ir 21 straipsnių pakeitimo įstatymas // Žin., 2010, Nr. 86-4533.

³⁶ Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 6 straipsnio pakeitimo įstatymas // Žin., 2011, Nr. 160-7569.

³⁷ Lietuvos Respublikos socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo (Žin., 2009, Nr. 152-6820) 9 ir 10 straipsniai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 25 d. nutarimu Nr. 86 „Dėl Ligos ir motinystės socialinio draudimo pašalpų nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2009, Nr. 158-7164, 2009 m. gruodžio 23 d. redakcija) patvirtintų Ligos ir motinystės socialinio draudimo pašalpų nuostatų 73–75 punktai; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 1771 „Dėl einamųjų 2010 metų draudžiamųjų pajamų, ribinio motinystės (tėvystės) socialinio draudimo pašalpos ir ribinio valstybinės pensijos dydžių patvirtinimo“ (Žin., 2009, Nr. 158-7157).

papildomai dirbti pagal autorines sutartis. Šis momentas yra svarbus vertinant pačių žurnalistų požiūrį į motinystės, motinystės (tėvystės) ir tėvystės pašalpų mažinimo asmenims, dirbantiems pagal darbo sutartis, ar valstybės tarnautojams svarstymus.

2.3. Tyrimo metodologija

Pagrindinis tyrime keliamas klausimas – kaip politikai bendrauja su visuomene pasirinktomis šeimos politikos temomis, t. y. ar politikai tik informuoja visuomenę apie šeimos politikos srityje priimtus sprendimus, ar vyksta dialogas išklausanč ir visuomenės pageidavimus šiais klausimais, ar daug pateikiama visuomenei išskylančių problemų, į ką politikai turėtų ar galėtų atsižvelgti, bei koks žiniasklaidos kaip atskiro veikėjo indėlis formuojant visuomenės nuomonę šeimos politikos klausimais. Kaip minėta ankstesnėje dalyje, šiam tikslui pasiekti nereikia išsamios įvairių rūšių žiniasklaidos priemonių (televizijos, radijo, popierinių laikraščių, interneto portalų) pateikiamų pranešimų analizės, o pakanka vieno interneto portalo skelbiamų pranešimų. Tyrimui atrinktas interneto portalas *Delfi.lt*, kuriame tiriamuoju laikotarpiu preliminariai rasta daugiausia publikacijų minėtomis temomis (kiti portalai, kurių publikacijos buvo skaičiuojamos – *balsas.lt*, *alfa.lt*, *15min.lt* ir *lrytas.lt*). Be to, remiantis atliktu tyrimu, 2012 m. lapkričio mėn. *Delfi.lt* portalo realių lankytojų skaičius buvo didžiausias, t. y. 1 107 181 (antroje vietoje – *15min.lt* su 895 174 lankytojais).³⁸ Publikacijos buvo atrinktos naudojant raktinius žodžius: ekonominių garantijų, susijusių su vaikų auginimu, klausimu buvo naudojami paieškos žodžiai „motinystės“, „tėvystės“, „išmok* vaikams“, „vaiko pinig*“, „vaiko priežiūros atostog*“, „nėštumo ir gimdymo atostog*“, daugiavaikių šeimų socialinės ir ekonominės padėties klausimu pasirinkti raktiniai žodžiai „daugiavaik*“, „gaus* šeim*“, „daug vaikų“. Vėliau buvo peržiūrėti tekstai ir atrenkami tik aktualūs, su nagrinėjamomis temomis susiję, pranešimai.

Pirmąja tema atrinktos 166 publikacijos, kuriose tiesiogiai ar ne visai tiesiogiai aptariama daugiavaikių šeimų socialinė ir ekonominė padėtis. Antrąja tema atrinktos 785 publikacijos, kuriose tiesiogiai ar epizodiškai (bet susijusiai) aptiriamos motinystės, motinystės (tėvystės), tėvystės pašalpos, išmokos vaikams, nėštumo ir gimdymo bei vaiko priežiūros atostogos. Pastebėta, kad publikacijose dažnai netiksliai vadinamos atitinkamos garantijos (pvz., motinystės (tėvystės) pašalpos labai dažnai vadinamos „motinystės išmokomis“ ir pan.). Tačiau tyrime analizuojama informacija neatsižvelgiant į vartojamų sąvokų tikslumą. Atrinkus publikacijas, informacija apie jas buvo pildoma į specialias lenteles, kurias sudarė 12 kolonų. Be standartinės informacijos (data, publikacijos pavadinimas ir pastabos (dažniausiai

³⁸ *Kakariekaitė I. GemiusAudience lapkričio mėnesio duomenų apžvalga*. Vilnius, 2013 01. Prieiga per internetą: <<http://www.itnaujienos.lt/naujienos/verslas/-/rinka/analitika/gemius-pasidalijo-2012-ujulapkricio-menesio-lietuvisku-tinklalapiu-lankomumo-statistika-8564.html>>.

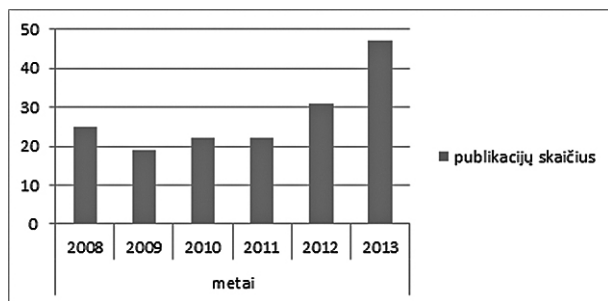
apie tai, ar publikacijoje tik epizodiškai užsimenama apie tiriamą temą) fiksavimo, buvo nurodomas teksto autorius (žurnalistas, naujienų agentūra / portalas / dienraštis, politikas, ekspertas, visuomenės grupės atstovas), teksto formatas (citavimas, aprašymas, interviu, nuomonė), pašnekovas (eilinis žmogus, politikas, ekspertas, specialistas, visuomenės grupės atstovas ar visuomenėje žinomas žmogus), pranešimo objektas (esama situacija, siūlomi pakeitimai, naujai atlikti pakeitimai, konkretus asmuo), teksto tonas teksto objekto atžvilgiu (teigiamas, neigiamas arba neutralus), pranešimo funkcija (stebėjimas, visuomenės informavimas ar dalyvavimas politinėje diskusijoje), pranešimo šaltinis (ar pranešime vyrauja nuomonė, faktai, ar išdėstomi individualūs argumentai) bei pranešimo turinio santrauka.

2.4. Tyrimo rezultatai

1 tema: Daugiavaikių šeimų socialinė ir ekonominė padėtis

Daugiavaikių šeimų socialinė ir ekonominė padėtis *Delfi.lt* portale per šešerius metus plėtota labai epizodiškai, negalima išvelgti jokių nuoseklių publikacijų pateikimo suintensyvėjimo periodų, išskyrus publikacijų skaičiaus padidėjimą 2013 metais (to priežastis lieka neaiški, kadangi jokių politinių sprendimų šioje srityje tuo metu nebuvo). Per šešerius metus publikuoti 166 su analizuojama tema susiję tekstai. 2008 metais buvo 25 publikacijos, 2009 – 19, 2010 ir 2011 – po 22, 2012 – 31, 2013 – 47 publikacijos, kuriose analizuojama arba apibūdinama daugiavaikių šeimų socialinė ir ekonominė padėtis.

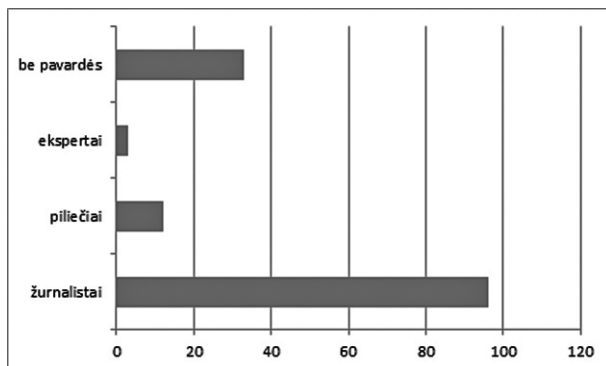
1 grafikas. Publikacijų 1 tema skaičius

58 proc. publikacijų (96 publikacijos) pasirašytos žurnalistų. Visgi, kaip matyti iš publikacijų turinio, nėra didelio skirtumo, ar publikacija pateikiama su žurnalisto pavarde, ar su naujienų agentūros, laikraščio ar kito šaltinio pavadinimu. Kitokio pobūdžio publikacijos yra tais atvejais, kai jas rašo piliečiai arba politikai, tačiau šia tema pasitaikė tik 12 atvejų, kai tekstai publikuoti atskirų piliečių (dažniausiai tai

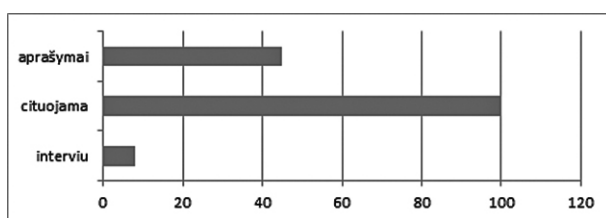
daryta portalo kategorijoje „Delfi pilietis“), ir 3 atvejai, kai tekstus parašė pripažinti ekspertai. 33 procentai tekstų su naujienų agentūros ar kito informacinio šaltinio nuoroda, be konkretaus žurnalisto pavardės.

2 grafikas. 1 temos tekstų autoriai

Tarp visų publikacijų pateikiami tik 8 interviu. Pastebima tendencija cituoti pašnekovus, performuluoti jų pasakytas mintis, o ne pateikti interviu su jais. Publikacijos su citatomis sudaro didžiausią, t. y. 60 proc. dalį analizuotų tekstų (100 publikacijų). Tai sudaro galimybes žurnalistams (nurodantiems ar nenurodantiems savo tapatybės) laisviau interpretuoti pašnekovų mintis, pridėti savo pastebėjimų. Išsami statistinė informacija pateikiama tik 7 publikacijose. 45 atvejais (27 proc.) buvo pateiktas tik situacijos aprašymas be citatų.

3 grafikas. 1 temos tekstų formatas

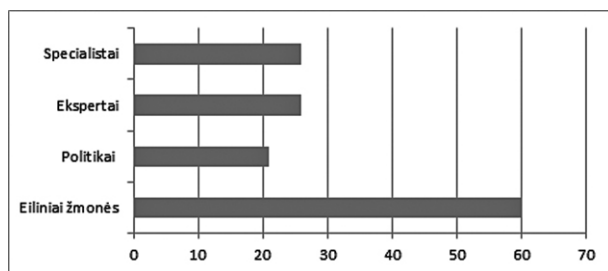

Publikacijos apie ekonominę ir socialinę daugiavaikių šeimų padėtį išsiskiria tuo, kad pateikiama labai daug aktualijų, kaip gyvena eilinės (dažniausiai skurstančios) daugiavaikės šeimos, aprašoma jų kasdienybė, išskylantys sunkumai ar papasakojama konkreti istorija, kai gyvenimą apsunkina tai, kad šeima (ar, pvz., vienišas tėvas ar motina) yra daugiavaikė. Tai matyti ir iš kalbinamų pašnekovų – net 60 publikacijų (36 proc.) kalbinami eiliniai žmonės, o politikai kalbinami tris kartus rečiau (21 publikacija (13 proc.)). Tai skatina manyti, kad politikai tiesiogiai nelabai domisi

daugiavaikių šeimų socialinės ir ekonominės padėties aktualijomis arba kad žurnalistai šiais klausimais nelinkę kreiptis į politikus prašydami pateikti komentarus. Ekspertai kalbinti 26 kartus (16 proc.), lygiai tiek pat (26 kartus) kalbinti savo srities specialistai.³⁹

Kalbant apie publikacijų objektą, labai aiškiai dominuoja konkrečių išskylančių situacijų aprašymai (tą jau buvo galima numatyti iš fakto, kad labai dažnai cituojami eiliniai, viešai nežinomi asmenys).

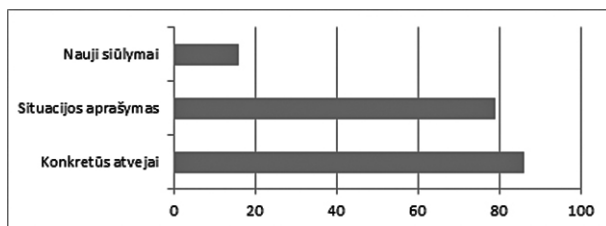
4 grafikas. 1 temos pašnekovai

Daugiau nei pusėje, net 86 publikacijose, kalbama apie konkrečias gyvenimiškas situacijas, visuomenė supažindinama su tuo, kaip gyvena daugiavaikės šeimos. Šiek tiek mažiau nei pusėje, t. y. 79 publikacijose tik pateikiamas situacijos aprašymas, nesigilinant nei į siūlomą naują teisinį reguliavimą, nei išskiriant atskirai aprašomą istoriją. Naujo teisinio reguliavimo pakeitimai siūlomi ar komentuojami labai retai, ir (ko nematyti iš lentelėje sukauptų duomenų) tiek pasiūlymai, tiek jų kritika yra labai abstrakti, dažniausiai visiškai nekonkretizuota. Publikacijos objektu siūlymai dėl naujo reguliavimo yra tik 16 atvejų (t. y. 1 proc.). Tai rodo, kad pasitelkus žiniasklaidą iš esmės nesiimama nei siūlyti, nei kritikuoti siūlymų dėl daugiavaikių šeimų ekonominės ir socialinės padėties.

³⁹ Tyrime ekspertais laikomi pripažinti tam tikros srities žinovai, dažnai viešai išsakantys nuomonę susijusiomis temomis žiniasklaidoje. Specialistais laikomi konkrečioje srityje dirbantys žmonės, komentuojantys su savo tiesioginiu darbu susijusius klausimus (pvz., vaiko teisių apsaugos specialistai apie vaikų auklėjimą, problemas daugiavaikėse šeimose, „Sodros“ darbuotojai apie motinystės (tėvystės) pašalpų mokėjimo sunkumus ir pan.).

5 grafikas. 1 temos teksto objektas

Publikacijų tonas dažniausiai, t. y. net 114 kartų (67 proc.), buvo neigiamas. Pasitaikė tokių publikacijų, kur pateikiami („geri“) pasiūlymai ir neigiamai apibūdinama pati esama situacija – tokiais atvejais lentelėje specialiai buvo pažymima, kad neigiamas tonas išreikštas esamos situacijos atžvilgiu. Taip pat buvo ir tokių publikacijų, kuriose su užuojauta apibūdinamas skurdus tvarkingos daugiavaikės šeimos gyvenimas, tačiau iš aprašymų, parenkamų žodžių matyti, kad palaikomas neigiamas požiūris į valstybės rūpinimąsi daugiavaikėmis šeimomis („Saldainiais skurdo neįveiksi“, „Gausios kaimo šeimos svajonė – nuosavas arklys“, „Tyloj ir šurmuly auga 16 dviejų šeimų vaikų“, „Kelionė į mokyklą – ne kiekvienam“, „Daugiavaikė mama: vaikai man – dovana, be jų nebūtų prasmės gyventi“, „Devynių asmenų šeimos gyvenimas už 312 litų“ ir t. t.). Atskira kategorija publikacijų, kurių dauguma pristatytos neigiamu tonu, yra pasakojimai apie įvairius teisės pažeidimus ir nusikaltimus, kai pabrėžtinai nurodoma, kad pažeidėjas ar nusikaltėlis yra iš daugiavaikės šeimos ar kad nelaimė įvyko daugiavaikėje šeimoje („Po konflikto per vokiečių pamoką 11-metis atsidūrė ligoninėje“, „Nepilnamečiai vagys tikėjo esą nebaudžiami“, „Pedofilas veikė šeimos židinyje“, „Vietoj žavios brunetės „masažuotoja“ darbavosi neišvaizdi moteriškė su aukštakulniais ir peniuaru“, „Telšių medikai gelbėjo nusigėrusį vaiką“, „Teismas: vaikų gydytoja siekė įgyti didesnę motinystės pašalpą“, „Nužudyto vaiko motina dangstė sugyventinį“, „Ligoninėje mirė, kaip įtariama, žiauriai tėvo sumušta mergaitė“ ir daugelis kitų).

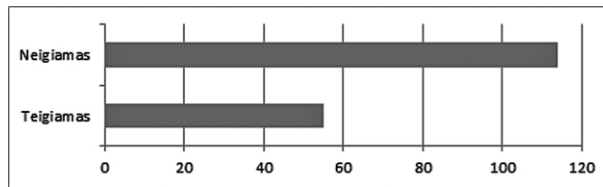
Tyrinėjant netiesiogiai susijusių žinučių, kuriose kalbama apie daugiavaikius asmenis, turinį, aiškiai matyti, kad, ypač kalbant apie netvarkingas, nusikalstamas šeimas, yra pabrėžiama daugiavaikystė. Antai pristatant prostitutas ir sąvadautojas, nuolat paminima, kad jos yra daugiavaikės („Šiaulių areštinėje atsidūrė seserys sąvadautojos“, „Vietoj žavios brunetės „masažuotoja“ darbavosi neišvaizdi moteriškė su aukštakulniais ir peniuaru“, „Legendinė Šiaulių sąvadautoja-prostitutė į gyvenimą žvelgs pro grotų plyšį“, „Legendinė prostitučių sąvadautoja įkliuvo pakeitusi išvaizdą“ ir kt.).

Taip pat įvykus nelaimėms pabrėžiama, kad nukentėjo daugiavaikės šeimos („Per gaisrą Radviliškio rajone žuvo vaikas“, „Radviliškio r. ugnis sunaikino daugiavaikės šeimos turtą“, „Savanorystė“, „Pagalba daiktai“ akcija pradžiugino šeimas iš Pagėgių“).

„Pasvalio rajone – mįšlinga kūdikio mirtis“, „Žolelėmis motinos gydytą ir visiškai išsekusį kūdikį gelbsti medikai“, „Ligoninėje mirė išsekęs kūdikis, kurį motina gydė žolelėmis“ ir t. t.).

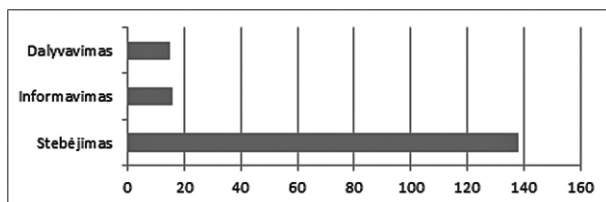
Teigiamas tonas pastebėtas tik 55 publikacijose (33 proc.). 3 publikacijose pateikiamas ir teigiamas, ir neigiamas požiūris.

6 grafikas. 1 temos publikacijų tonas

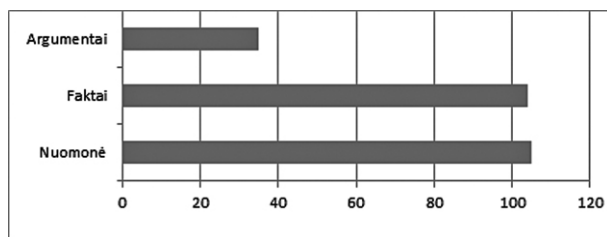
Analizuojant žinutės funkciją daugiavaikių šeimų socialinės ir ekonominės padėties tema aiškiai matyti tendencija aprašinėti, stebėti situacijas, o ne dalyvauti siūlant naujus sprendimus ar pristatyti naujus teisės aktų pakeitimus (tai natūralu, kadangi teisės aktų pakeitimų, susijusių su daugiavaikių šeimų ekonominės ar socialinės padėties pasikeitimu, nėra daug: nuo 2008 metais pablogėjo tik socialiai neremtinų daugiavaikių šeimų ekonominė padėtis, tačiau atsižvelgiant į tai, kad žiniasklaidoje kone dedamas lygybės ženklas tarp daugiavaikių ir skurstančių šeimų, šie pakeitimai nebuvo pastebėti ir akcentuoti). Stebėjimo funkcija fiksuota 138 kartus, t. y. 83 proc. visų tirtų publikacijų. Informavimo funkcija pastebėta tik 16 kartų, paprastai pranešama apie politinius sprendimus („Vyriausybė – prieš valstybinių pensijų mokėjimą 5–6 vaikus globojusioms motinoms“, „A. Butkevičius. Mes prieštaraujame nužmoginimo politikai“, „Pašalpų gavėjams teks padirbėti kastuvu ar šluota“ ir pan.), apie vykstančius labdarinius renginius („Labdaros koncerte – V. Landsbergis, P. Geniušas ir V. Čekasinas“) ir t. t. Dalyvavimas fiksuotas 15 kartų (9 proc. publikacijų), daugiausia tai politikų ar kitų asmenų komentarai apie egzistuojančios situacijos trūkumus, nauji siūlymai, kaip gerinti daugiavaikių šeimų padėtį („V. Grumbinas. Municipalinis būstas – realus kelias“, „B. Gruževskis siūlo valstybei padėti žmonėms atsiskaityti su bankais“, „Vyskupai dėkoja gausioms ir gimdančioms šeimoms“, „P. Galkontaitė: moteris turi gimdyti tiek vaikų, kiek pajėgia išlaikyti“, „Nuomonė. Santuokos įregistravimo faktas negarantuoja, kad būsite geri tėvai ir sutuoktiniai“, „A. Katinas. Kas brangiausiai mokės už atliekų tvarkymą?“ ir kt.).

7 grafikas. 1 temos publikacijų žinutės funkcija

Kalbant apie žinutės pagrindimo šaltinį, tirtose publikacijose daugiausia atspindėjo jas rengusių autorių nuomonė. Įdomu tai, kad kai kuriose publikacijose autorius pats nepasirašydavo (būdavo pateikiamas tik laikraščio ar naujienų agentūros pavadinimas), tačiau tekste formuluojama subjektyvi nuomonė (pavyzdžiui, tai matyti publikacijose „Astrita Liepienė (48) turi net 117 senelių“, „Santuoka anksčiau ir dabar: ar toli pažengėme?“). Nuomonės pateikimas buvo ryškus 105 publikacijose (63 proc. tekstų), faktai akcentuojami 104 publikacijose (63 proc. tekstų). Pastebėtina, kad lentelėje dažnai buvo žymima kartu faktai ir nuomonė: pateikiami faktai, o paskui pateikiami subjektyvūs svarstymai apie šiuos faktus. Panašiai, pateikus savo subjektyvią nuomonę, neretai šalia pateikiami ir argumentai. Visgi argumentuoti pasisakymai nebuvo dažni: argumentai išskirti 35 tekstuose (t. y. 21 proc. tekstų).

8 grafikas. 1 temos publikacijų žinutės pagrindimo šaltinis

Analizuojamų tekstų apie ekonominę ir socialinę daugiavaikių šeimų padėtį temos iš esmės nėra labai įvairios. Bene daugiausia pasitaiko publikacijų apie tai, kaip sunku išgyventi daugiavaikėms šeimoms, ir šių publikacijų gausa sudaro įspūdį, kad visos daugiavaikės šeimos yra skurstančios. Tokį įspūdį sutvirtina ne tik atskirų situacijų aprašymai su interviu su daugiavaikių šeimų nariais, bet ir pateikiama statistinė informacija apie vis labiau į skurdą klimpstančias daugiavaikes šeimas („Klaipėdoje laukiančiųjų būsto eilė ilgėja“, „Turintys vaikų gyvena prasčiau už bevaikes šeimas“, „645 tūkst. šalies gyventojų – skurdžiai“, „Parama sunkmečiu – maisto produktais“, „Maisto laukia 12 tūkst. šiauliečių“ ir kt.). Įdomu pastebėti, kad, kaip jau buvo minėta aprašant situaciją, niekur nėra pateikiamas skaičius, kiek Lietuvoje gyvena daugiavaikių šeimų. Hipotetiškai įmanoma situacija, kad daugiavaikių šeimų daugėja didesniu

tempu, nei daugėja skurstančių daugiavaikių šeimų (visgi tai nelabai įtikima). Atskira kategorija temų, kurių tonas dažniausiai yra teigiamas – apie sėkmingos daugiavaikystės istorijas. Paprastai tai vienos šeimos aprašymai, kai džiaugiamasi patirtimi auginti daug vaikų. Kaip jau buvo minėta, neretai tokiose publikacijose užsimenama, kad nors šios šeimos remiamos labai nedaug, paprastai jose vertybe laikoma ne materialinė padėtis, o savitarpio pagalba, meilė, pagarba vienas kitam (publikacijos „Daugiavaikė šeima neslegia valstybės pečių“, „Išlošusieji gyvenimo loterijoje“, „Karjera ir gausi šeima: suderinti įmanoma“, „V. Grubliauskas-Kongas sūpuoja naujagimį sūnų“, „N. Čereškevičienė: daugiavaikės šeimos laimė“, „Stiprybės įkvepia nauja gyvybė“, „Miestą išmainė į kaimą“, „Stalo teatro įkūrėja nenustoja žaisti“ ir pan.). Taip pat nemažai teigiamų publikacijų susijusių su labdaros teikimu daugiavaikėms šeimoms ar kitokių jų skatinimu („Verslininkai daugiavaikėms šeimoms dovanoja briketų“, „Savaitgalį kviečiama pirkti ne sau, o aukoti „Maisto bankui“, „Motinos dienos proga prezidentas apdovanojo daugiavaikės motinas“, „Labdaros koncerte – V. Landsbergis, P. Geniušas ir V. Čekasinas“, „Kauno „Žalgiris“ padovanojo šventę neįgaliesiems“, „Vyskupai dėkoja gausioms ir gimdančioms šeimoms“ ir pan.).

Jau buvo užsiminta, kad atskira kategorija temų, paprastai pristatomų neigiamu tonu išdėstant faktus, gautus iš ikiteisminio tyrimo institucijų, yra pranešimai apie teisės pažeidimus ir nusikaltimus, kuriuos įvykdė ar kurių aukomis tapo asmenys iš daugiavaikių šeimų. Galima pastebėti, kad temos gana tolygiai varijuoja visais metais, t. y. nepastebėta nė vieno didelio konkrečios temos suintensyvėjimo per tam tikrą laikotarpį.

Atliekant tyrimą išskirti atvejai, kai daugiavaikystė paminėta epizodiškai. Dažniausiai tai publikacijos, kuriomis kritikuojama šeimos politika arba apskritai valdžia (tą dažniausiai atlieka piliečiai), pranešimai apie nusikaltimus, pranešimai apie skurdą Lietuvoje, pašalpas gaunančių asmenų skaičiaus augimą ir pan. Taip pat specialiai išskirti atvejai, kai skelbiama apie užsienio daugiavaikės šeimas: tai dažniausiai „įdomybes“ pristatantys straipsniai apie didėjančią gimstamumą, didelį vaikų skaičių šeimoje ir pan. Tokiomis užsienio patirtį apibūdinančiomis publikacijomis paprastai neperduodama jokia politikos žinutė, nebent formuojamas tam tikras diskursas (visgi iš menko publikacijų skaičiaus vargu ar galima sakyti, kad taip iš tiesų yra).

Apibendrinant 166 tekstų, publikuotų naujienų portale *Delfi* 2008–2013 metais, kuriuose buvo tiesiogiai ar netiesiogiai aprašoma ekonominė ir socialinė daugiavaikių šeimų padėtis, analizę, galima daryti šias išvadas:

1) Šia tema daugiausia pateikiama aprašomųjų tekstų, apibūdinančių, stebinančių esamą situaciją. Labai dažnai aprašoma viena konkreti šeima, pasakojama, kaip jai sekasi, kokių sunkumų iškyla (pinigų nepriteklus, sunkumai vaikus leisti į vaikų darželį ar mokyklą ir t. t.). Šia prasme nepastebimas aktyvus pilietinis dalyvavimas. Antra vertus, informavimas (informacijos „nuleidimas“ iš politikų visuomenei)

nelabai įmanomas, kadangi per svarstomą laikotarpį nebuvo priimta daug teisės aktų, kuriais būtų iš esmės keičiama daugiavaikių šeimų padėtis.

2) Tekstai apie daugiavaikes šeimas paprastai susiję su šiomis temomis: ekonominis nepriteklus, pagalba daugiavaikėms šeimoms, teisės pažeidimai ir nusikaltimai, kuriuos daro asmenys iš daugiavaikių šeimų arba kai aukos yra iš šių šeimų, sėkmės istorijos, kai (dažnai – žinomi visuomenėje žmonės) sėkmingai auginą kelis vaikus ir nesiskundžia socialine ar ekonomine padėtimi.

3) Politinių iniciatyvų šiais klausimais nedaug – apskritai politikai tik kelis kartus savo iniciatyva skelbė tekstus, susijusius su šia tema (per tiriamąjį laikotarpį nebuvo nė vieno politikos pateikto teksto, kuriama neepizodiškai būtų kalbama apie daugiavaikių šeimų padėtį).

4) Publikacijose daugiavaikės šeimos tiesiogiai siejamos su skurdu: tai matyti tiek iš pateikiamų interviu su daugiavaikių šeimų nariais, tiek iš pateikiamos statistikos parinkimo. Tai daro prielaidą manyti, kad būtent dėl šių diskurse formuluojamų sąsajų beveik neatkreiptas dėmesys į situaciją, kai nuo 2010 metų pradžios buvo ekonomiškai pabloginta socialiai neremtinų daugiavaikių šeimų padėtis: iki 2010 m. pradžios visos šeimos, auginusios tris ir daugiau nepilnamečių vaikų, gaudavo išmokas vaikams, o nuo 2010 m. sausio mėnesio šios išmokos buvo paliktos tik socialiai remtinoms šeimoms.

5) Nei publikacijų temos, nei pateikimo būdas, nei intensyvumas iš esmės nesišyrė visus šešerius metus (išskyrus tai, kad per 2013 metus buvo maždaug dvigubai daugiau publikacijų, tačiau didelėje dalyje daugiavaikės šeimos paminėtos tik epizodiškai). Tai leidžia manyti apie politinį temos nepopuliarumą.

6) Žiniasklaidos įtaka formuojant politinę darbotvarkę šioje srityje nėra didelė. Nepaisant to, kad dauguma publikacijų, kai kalbinami asmenys, pateikiama citatų forma, o ne interviu (taip sudarant galimybę pateikti savo subjektyvų faktų ir išreikštų minčių vertinimą), labiau tikėtina, kad tokia yra susiklosčiusi žurnalistinė praktika, o ne bandymas daryti įtaką politikos darbotvarkei. Iš esmės pastebimi du žiniasklaidos „išpučiami“ momentai: daugiavaikių šeimų tapatinimas su skurstančiomis šeimomis ir nuomonės, kad daug nusikaltimų, ypač susijusių su vaikų nepriežiūra ir smurtu artimoje aplinkoje, įvyksta būtent daugiavaikėse šeimose. Tačiau net ir nedidelė žiniasklaidos įtaka byloja apie tai, kad žiniasklaida ne prisideda prie skatinimo didinti gimstamumą Lietuvoje, o priešingai – akcentuoja neigiamas daugiavaikystės pasekmes.

2 tema: Ekonominės garantijos vaikus auginantiems asmenims

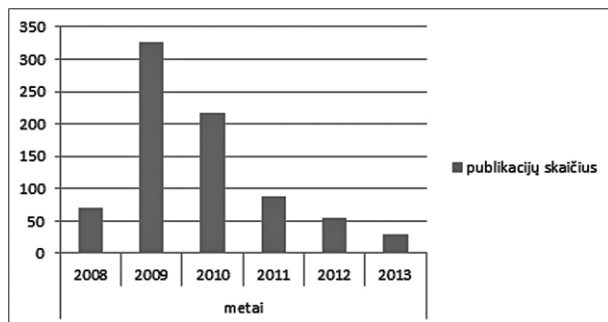
Skirtingai nei pirmoji tema, ekonominių garantijų vaikus auginantiems asmenims tema buvo labai išsamiai analizuojama žiniasklaidoje, skyrėsi ir šios temos pristatymo intensyvumas, kuris, kaip aiškiai matyti, priklausė nuo 2008–2009 metų pasaulinės

ekonominės krizės nulemtu poreikio mažinti ekonomines garantijas vaikus auginan-
tiems asmenims.

2008–2013 metais portale *Delfi.lt* paskelbtos 785 su šia tema susijusios publika-
cijos. Publikacijų, susijusių su motinyste, tėvyste, taip pat publikacijų, kuriose tarp
kitko – nesuteikiant naujos informacijos ar jos nenaudojant kitiems teiginiams ar-
gumentuoti – motinystės, tėvystės pašalpos bei susijusios garantijos buvo paminėtos
daugiau atvejų, tačiau šie tekstai į analizę neįtraukti dėl ryšio su tema nebuvimo.

Publikacijų intensyvumas buvo labai nepastovus. Kai kuriais laikotarpiais (pvz.,
2009 metų birželio ir liepos mėnesiais) beveik kas dieną buvo paskelbiama po
keletą publikacijų šia tema, kartais per dieną būdavo skelbiama po 5–6 susijusias
publikacijas. 2008 metais susijusia tema rasta 71 publikacija, o 2009 metais – net
327 publikacijos. Panašus intensyvumas išliko ir 2010 metais – šia tema paskelbta
216 tekstų, o nuo 2011 metų temos aktualumas po truputį slūgsta – paskelbta 88
publikacijos, 2012 metais – 54, o 2013 metais atrodo, kad tema išsisėmė – paskelbtos
tik 29 publikacijos ekonominių garantijų vaikus auginantems asmenims tema.

9 grafikas. Publikacijų 2 tema skaičius 2008–2013 metais

Esant tokiam dideliame publikacijų skaičiui, įmanoma stebėti priimamų spren-
dimų kontekstą. Matyti, kaip vieni į kitų kalbas reaguoja politikai, kaip vienas kitą
komentuoja viešai, taip pat galima stebėti, kaip žurnalistai siekia išgauti kuo išsamesnę
informaciją apie politikų planus. Remiantis publikacijomis buvo galima stebėti situa-
ciją nuo 2008 metų pradžios, kai pasirodė pirmosios reakcijos į naujai pakeistą Ligos
ir motinystės socialinio draudimo įstatymą, kuriuo išplėstas motinystės (tėvystės)
pašalpų mokėjimo terminas iki dvejų metų, taip pat numatyta galimybė gauti dvi-
gas motinystės (tėvystės) pašalpas ne tik tėvams, kurie augina dvynukus, bet ir tiems
tėvams, kurie augina pametinukus. 2008 metų publikacijose vyrauja pasisakymai
(pasidžiaugimai) dėl esamos situacijos, kuri labai palanki gimstamumo skatinimui,
ir visi politikai linkę priminti, kad yra prisidėję prie tokios geros ir dosnios šeimos
politikos kūrimo. 2008 metų antroje pusėje pasigirsta nerimas dėl „Sodros“ biudžeto
balanso, daugėja pranešimų apie galimą „Sodros“ biudžeto deficitą, to priežastimi

nurodant labai padidėjusias išlaidas motinystės (tėvystės) pašalpom. Tų pačių metų gale pasirodo pirmieji pranešimai apie neteisėtai pasididintas pajamas siekiant gauti didesnes motinystės (tėvystės) pašalpas. Kartu pranešama apie Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo pakeitimus, kuriais keičiama minėtų pašalpų apskaičiavimo tvarka, pašalinant galimybę dirbtinai pasididinti darbo užmokestį, žinant, kada bus paskirta pašalpa.

2009 metais labai išsamiai viešinami galimi sukčiavimo dėl motinystės (tėvystės) pašalpų pasididindimo atvejai, taip pat, įsitikinus, kad „Sodros“ biudžeto deficitas ir toliau didės, pradedami svarstymai dėl galimybės mažinti motinystės (tėvystės) pašalpas ir kitas socialinio draudimo ir socialines išmokas. Priešingai nei 2008 metų pradžioje vyravusiuose pranešimuose, vis dažniau užsimenama, kad ne piniginės išmokos, o kitos priemonės yra tinkamesnės gimstamumui didinti. Skelbiama daug publikacijų, susijusių su siūlymais mažinti „Sodros“ deficitą, pateikiami įvairūs vertinimai, skirtingi argumentai, vyksta politinė diskusija ir politinis dalyvavimas. Išryškėja politinių partijų ideologiniai (kaip parodė praktika – deklaratyvūs) skirtumai šeimos politikos klausimais. Pasigirsta iniciatyvų mažinti išmokų „lubas“ – t. y. siūloma mažinti pašalpas didžiausias pajamas turėjusiems asmenims. Vėliau pereinama prie įvairių alternatyvų svarstymų, analizuojama, ar pašalpų mažinimai neprieštarautų Konstitucijai. Publikacijose išryškėja modelis: pristatomi siūlymai, pateikiama kritika ir tuomet teikiami alternatyvūs siūlymai. Metų pabaigoje daugėja pranešimų apie didėjantį „Sodros“ biudžeto deficitą ir galiausiai po įvairių nesėkmingų bandymų gruodžio mėnesį pranešama apie motinystės (tėvystės) išmokų sumažinimą nuo 2010 metų liepos mėnesio. Tačiau apie tai, kad nuo 2010 m. sausio mėnesio sumažinamas draudžiamųjų pajamų dydis, dėl kurio mažėja motinystės (tėvystės) pašalpos didžiausias pašalpas gaunantiems asmenims, žiniasklaidoje iš esmės nepastebėta (pastebėta tik 2010 metų pradžioje, gavus sumažintas pašalpas).

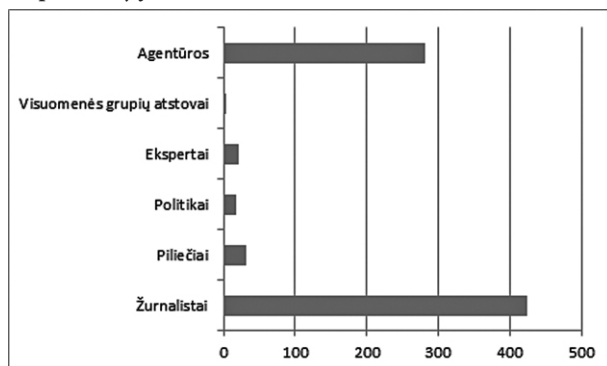
2010 metai pradedami sumažintų pašalpų priminimu, taip pat dideliu kritinių tekstų skaičiumi. Labai daug rašoma apie sukčiavimų dėl pasididintų atlyginimų atvejus. Pastebėtina, kad labai apdairiai priimtas įstatymas dėl naujo motinystės (tėvystės) pašalpų mažinimo 2010 metų liepos mėnesį – tuo metu, kai įsigalioja 2009 metų gruodžio mėnesį priimti pakeitimai, kuriais taip pat buvo sumažintos šios pašalpos. T. y. žiniasklaidoje pirmesni pranešimai apie pašalpų mažinimą laiko prasme sutapo su pranešimais apie naujus pakeitimus: pasipiktinimo žiniasklaidoje banga buvo tik viena. Išties publikacijų apie realų pašalpų sumažėjimą 2010 m. liepą kur kas daugiau negu apie tuo pačiu metu priimtus naujus pakeitimus, įsigaliojusius vėliau, nuo 2011 metų. Taip pat nesiliauja publikacijos apie sukčiavimo atvejus ir apie tai, kad ilgos motinystės atostogos neigiamai veikia tiek pačias moteris, tiek ir neskatina gimstamumo.

2011 ir 2012 metais publikacijos išlieka panašios: šeimos politikos kritika, nepa-

sitenkinimas, viena vertus, vis dar per didelėmis ekonominėmis garantijomis vaikus auginantiems asmenims, kita vertus, pašalpų mažinimu ir teisėtų lūkesčių pažeidimu (priklausomai nuo to, kas parašė tekstą). Taip pat aprašoma labai daug atvejų dėl pašalpų skaičiavimo ar išmokėjimo tvarkos netobulumo, dėl ko nukenčia pašalpas gaunantys asmenys. Pastebėtina, kad nuo 2011 iki 2013 metų mažėja žiniasklaidos informavimo funkcija, o pereinama prie platformos pilietiniam dalyvavimui šia tema sukūrimo ir naudojimo.

Publikacijų apie vaikus auginančių asmenų ekonomines garantijas autoriai dažniausiai buvo žurnalistai (424 atvejais, t. y. 54 proc. visų publikacijų), antroje vietoje – naujienų agentūros, percituotos žiniasklaidos priemonės arba pats portalas *Delfi.lt*, nenurodant konkretaus autoriaus (282 atvejai, t. y. 36 proc. publikacijų). Tais atvejais, kai publikaciją pasirašo konkretus žurnalistas, publikacijoje pateikiama daugiau subjektyvių vertinimų, o kai pranešimą pateikia naujienų agentūra, paprastai pateikiamos tam tikros citatos plačiau jų neinterpretuojant. Antra vertus, būtų klaidinga manyti, kad autoriaus nenurodymas užtikrina objektyvumą – visada galima pasirinkti, kuriuos asmenis cituoti ar kurias citatas dėti į tekstą. Atliekant tyrimą pastebėta, kad pateikiant „objektyvią“ informaciją neretai apsiribojama vienos pusės argumentais ir neišklausoma bei nepaviešinama kitos pusės pozicija (pvz., publikacijos („Aktyvios mamos: tuoj galėsime rašyti „mama + tėtė + vaikas = elgetos krepšys“, „Verslo temomis rašantys žurnalistai palaiko ketinimus labiau apmokestinti kuriančiųjų algas“, „Finansinių sukčių gijos apraizgė ir motinystę“, „Nėštumo ir gimdymo pašalpa – pasipelnymo šaltinis“, „Sodros“ deficitas atsirado dėl 1,1 mlrd. litų išaugusių išmokų ir blogo planavimo“, „Sodros“ rezervą „suvalgė“ politiniai sprendimai“, „Šiauliuose demaskuota nėščių moterų gauja“, „Pričiupti apgaule tėvystės pašalpą siekė gauti ūkininkai“). Labai dažni pranešimai skambiomis antraštėmis apie įtariamus sukčiavimo atvejus siekiant gauti didesnes motinystės (tėvystės) išmokas, nenurodant autoriaus pavardės. Maždaug 2009 m. viduryje pastebima tendencija skelbti daug publikacijų, kuriose tiek autoriaus žodžiais rašoma, tiek parinktos citatos siekiant parodyti, kad motinystės (tėvystės) pašalpos yra per didelės ir kad jos yra „kaltos“ dėl „Sodros“ deficito didėjimo (nors faktiškai kur kas didesnę įtaką „Sodros“ biudžetui turėjo išlaidos pensijoms). Tarp autorių sąlygiškai nedaug politikų – tik 18 (2 proc.). Publikacijas taip pat rengė piliečiai (32 tekstai, 4 proc. – šia prasme buvo plačiai išnaudojama portalo skiltis „Delfi pilietis“), ekspertai (21 tekstas, 3 proc.), visuomenės grupių atstovai (4 tekstai, 0,5 proc.).

10 grafikas. 2 temos publikacijų autoriai

Daugiausia analizuotų tekstų formatas buvo situacijos aprašymas, kartu cituojant tam tikrus asmenis. 396 tekstuose pateikiamos citatos, 599 publikacijose pateikiama tik tam tikra informacija nieko necituojant. Pastarosios publikacijos (arba jų dalys, susijusios su ekonominėmis garantijomis vaikus auginantiems asmenims) – dažniausiai trumpi, informacinio pobūdžio tekstai, pranešantys apie tam tikrus priimtus politinius sprendimus („Prezidentė pasirašė motinystės išmokas mažinančių ir valdininkų atlyginimus „iššaldančių“ įstatymų paketą“, „Seimas pritarė D. Grybauskaitės veto dėl bausmių algas pasididinusioms mamoms“, „Šiomet – mažesnės ligos, motinystės (tėvystės) pašalpos“, „Krikdemų sparnas ir R. Dagys ragina TS-LKD nepasiduoti liberalų spaudimui“ ir daugelis kitų).

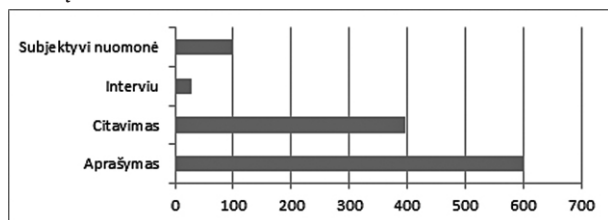
Jau anksčiau buvo užsiminta, kad dažniausiai pasitaikanti susijusių publikacijų forma – situacijos, problemos ar sprendimo aprašymas ir vieno ar kelių asmenų citatos apie tai. Tokia forma yra pavojinga tuo, kad kaip objektyvią galima pateikti bet kokią nuomonę. Tačiau, kaip matyti iš tyrimo medžiagos, visas interviu pateikiamas labai retai – jų per šešerius metus buvo tik 29 (4 proc. visų tirtų publikacijų). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad interviu dažniausiai atlikdavo vienas žurnalistas (V. Laučius), ir vaikus auginančių asmenų ekonominiai klausimai paprastai būdavo tik viena iš interviu temų („R. Lazutka apie tai, kaip užkimšti „Sodros“ skylę“, „R. Dagys: gerų sprendimų neturime“, „L. Graužinienė: moterims sunkiau gyventi nei vyrams“, „Lengviau atsikvėpsime negreitai“, „A. Kubilius: visi ministrai dirbo tikrai neblogai“, „R. Kuodis: gerai, kad prezidentė yra ekonomistė“, „R. Dargis: mūsų ekonomikos laukia sunkus dešimtmetis“, „R. Lazutka: eurą įsivedėme kontrabandos būdu“, „T. Janėliūnas: sausio riaušių pasikartojimas – visai įmanomas“ ir kt.). Iš mažo interviu ir didelio aprašymų su citavimu skaičiaus galima spręsti, kad žiniasklaidos atstovai daugiau linkę patys spręsti, kaip ir kokią informaciją reikėtų pateikti visuomenei.

Publikacijos, kuriose pateikiama politikų, piliečių, ekspertų ar žurnalistų vienisame tekste išdėstyta nuomonė, sudarė apie 13 proc. visų publikacijų. Turint

omenyje tai, kad daugelis kitų (ypač informacinio pobūdžio) tekstų buvo nuolat pasikartojantys, šis skaičius yra tikrai nemažas. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad dažnai tie patys žurnalistai, ekspertai (R. Vainienė, L. Pečeliūnienė, A. Lapinskas ir kt.) periodiškai skelbia publikacijas, kuriose dėstomi vis tie patys pastebėjimai ir argumentai: tai leidžia nuolat diskurse palaikyti tam tikrą požiūrį ir vertybes.

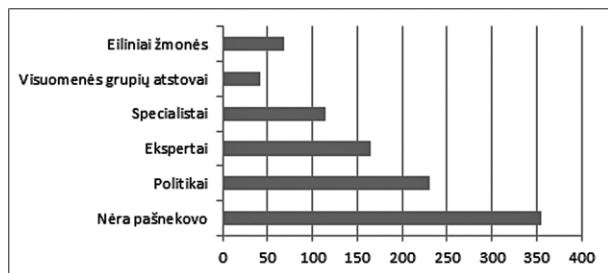
Išsamios ir visapusiškos statistikos pateikimas žiniasklaidoje taip pat nėra populiarus. Tik 29 publikacijose (apie 4 proc.) pateikta ganėtinai išsami statistinė informacija, kitais atvejais apsiribojama keletu skaičių pateikimu.

11 grafikas. 2 temos tekstų formatai

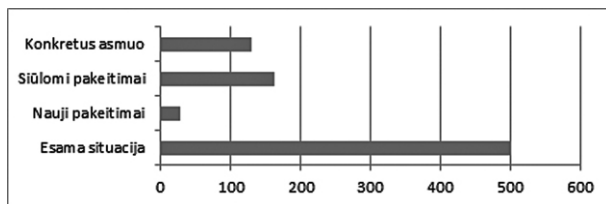
Tiek žiniasklaidos, tiek politikų, komunikuojant žiniasklaidos priemonėmis, įtaką apibūdina ir tai, kas dažniausiai yra publikacijų pašnekovai. Įdomu tai, kad net 355 publikacijose (45 proc.) iš viso nėra pašnekovo – pateikiamas tik situacijos aprašymas arba subjektyvi nuomonė. Iš pašnekovų daugiausia buvo cituojami politikai (230 kartų), ekspertai (165 kartai), specialistai (115 kartų) (metodologine prasme kartais buvo sunku atriboti, kurį asmenį laikyti ekspertu, kurį – specialistu, tačiau bent jau apytiksli tendencija iš pateikiamų skaičių matyti), taip pat nemažai visuomenės grupių atstovai (42 kartai). Skirtingai nei ekonominę ir socialinę daugiavaikių šeimų padėtį apibūdinančių publikacijų atveju, kur kas mažesnę dalį sudaro eilinių žmonių citavimas (69 kartai). Cituoti ne tik asmenys, bet ir dokumentai: labai dažnai buvo remiamasi ikiteisminių institucijų pateikiama informacija apie įtariamus pažeidimus, cituoti Konstitucinio Teismo nutarimai, institucijų (dažniausiai „Sodros“) atsakymai į žurnalistų pateiktus klausimus ir pan.

12 grafikas. 2 temos pašnekovai

Dažniausias publikacijų teksto objektas – esama situacija (net 499 tirti atvejai (64 proc. analizuotų tekstų)). Kaip buvo minėta aprašant tyrimo metodologiją, kai kuriais atvejais buvo sudėtinga nustatyti ribą, kur yra naujo reguliavimo pristatymas, o kur situacijos apibūdinimas (kadangi priėmus naują pakeitimą dar ilgą laiką žiniasklaidoje apie jį primenama net ir turinio prasme netiesiogiai susijusiuose tekstuose), todėl reikia turėti omenyje ir tai, kad daug kur „situacija“ reiškia priminimą apie tam tikrų teisės aktų pakeitimus, kurie buvo padaryti prieš tam tikrą laiką, o tik patys naujausi pakeitimai vertinti kaip „nauji pakeitimai“. Tokių pranešimų apie naujus pakeitimus suskaičiuota 28 (4 proc.). Kur kas didesnio susidomėjimo žiniasklaidoje sulaukė siūlomų pakeitimų tema, t. y. svarstymai, kol teisės aktai dar nepakeisti. Tokių publikacijų buvo 163 (21 proc.). Situacijos apibūdinimą nuo siūlomų pakeitimų aptarimo taip pat kartais sudėtinga atiboti, tačiau buvo vertinama tai, ar daugiau skiriama dėmesio esamos situacijos analizei (dažniausiai kritikai), ar konstruktyvių pasiūlymų teikimui. Nors iš tyrimo medžiagos nėra matyti, tačiau analizuojant publikacijas labai išryškėja tai, kad paprastai tik kritikuojama esama padėtis, tačiau nieko konstruktyvaus nėra siūloma, paprastai apsiribojama labai abstrakčiais, vienpusiškais pasiūlymais, dėl kurių įgyvendinamumo kyla rimtų abejonių. Nemažai apibūdinamų konkrečių situacijų (130 atvejų, 17 proc. visų publikacijų) – bene absoliuti dauguma šių atvejų yra apie įtariamus ar ištirtus sukčiavimo atvejus norint gauti didesnę, nei priklauso, motinystės (tėvystės) pašalpą bei apie sunkumus gauti paskirtą pašalpą dėl techninių nesklandumų.

13 grafikas. 2 temos teksto objektas

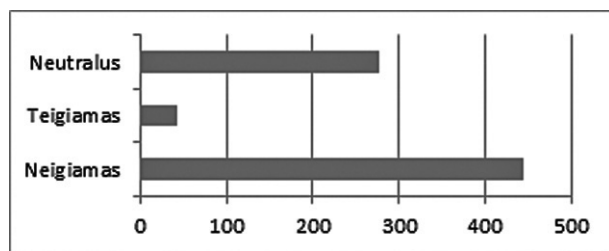

Publikacijų tonas publikacijos objekto atžvilgiu dažniausiai buvo neigiamas – tai pasakytina net apie 444 publikacijas. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad publikacijų tonas vertintinas tik kaip apskritai žinių ir naujienų pateikimo specifika, o ne konkrečiai situacijos dėl socialinių ir ekonominių garantijų auginant vaikus apibūdinimas. Publikacijoms būdingas kritikuojantis tonas, dėl to paprastai neigiamai atsiliepiama apie tai, kas rašoma, ir neretai neigiamai buvo vertinami visiškai priešingi dalykai (pvz., vienu atveju – pernelyg trumpos vaiko priežiūros atostogos („Seimūnai labiausiai džiaugiasi dėl „gimstamumo“ įstatymo“, „Valstybės remiamos vaiko priežiūros atostogos gali ilgėti iki 3 m.“), kitu atveju – pernelyg ilgos vaiko priežiūros atostogos („Prailgintos motinystės atostogos: pro rožinius akinius ir be jų“, „L. Pečeliūnienė.

Skausmingi vaistai“, „Ilgiausios ES motinystės atostogos – politikų klaida?“ ir kt.). Rastos tik 43 teigiamu tonu parašytos publikacijos. Tai daugiausia 2008 metų optimistinės publikacijos, kai buvo džiaugiamasi motinystės (tėvystės) pašalpų didinimu ir mokėjimo laiko išplėtimu, arba pasitaikančios pavienės publikacijos, kuriose pasakojama, kad Lietuvoje nėra taip blogai, kaip gali atrodyti („Lietuvos ambasadorius Vokietijoje: pigesnė darbo jėga nėra dempingas“, „Generalinė prokuratūra: Lietuva nėra sukčiaujančių tėvų kraštas“ ir pan.).

Nemažai (277 (35 proc.) publikacijų parašytos neutraliu tonu. Paprastai tokiu būdu pristatomi tam tikri teisės aktų pakeitimai, primenama apie anksčiau atliktus pakeitimus arba perduodama informacija apie vykstančius politinius svarstymus nepridedant subjektyvių vertinimų.

14 grafikas. 2 temos publikacijų tonas

Vertinant **pranešimo funkciją** publikacijose apie socialines ir ekonomines garantijas vaikus auginantiesiems asmenims, dalyvavimo, informavimo ir stebėjimo funkcija pasiskirsčiusi gana tolygiai. 216 publikacijų (28 proc.) vyrauja informavimo funkcija: tai paprastai trumpo pobūdžio informacija apie egzistuojančius ar naujai priimtus teisės aktus bei kitus sprendimus, kurie sukuria tam tikras pasekmes visuomenei ar atskiroms jos grupėms. Kai kuriais atvejais buvo sudėtinga įvertinti, ar tam tikra publikacija įgyvendinama informavimo, ar stebėjimo funkcija (atribojimo kriterijumi pasirinkta pateiktos informacijos įtaka visuomenės narių teisių ir pareigų atžvilgiu, t. y. jei pranešama apie konkretų atvejį (pvz., nusikaltimo tyrimas) – laikoma, kad tai situacijos stebėjimo atvejis, o kai pranešama apie planuojamus vykdyti įstatymų pakeitimus – tai jau informavimas). Atitinkamai sunku atskirti, kur yra informavimas ir kur dalyvavimas, kai cituojami politikai. Tokiu atveju sprendžiama tiek iš publikacijoje esančių formuluočių, tiek iš užuominų (ar planuojama daryti, ar bus daroma ir pan.). Pvz., publikacijoje „R. Dagys: gerų sprendimų neturime“ tuometinio ministro pasakymai buvo vertinami kaip dalyvavimas, kadangi jis neturėjo jokių konkrečių sprendimų, tik pateikė savo svarstymus, taip pat publikacijoje „A. Kubilius: valdančiajai koalicijai pakaks balsų priimti svarbiausius sprendimus“ pateikti ne konkretūs planai, o svarstymai, dėl to tai buvo laikoma dalyvavimu. O štai viceministro pateikta informacija publikacijoje „Siūlo didinti draudžiamąsias pajamas – augtų didžiausia

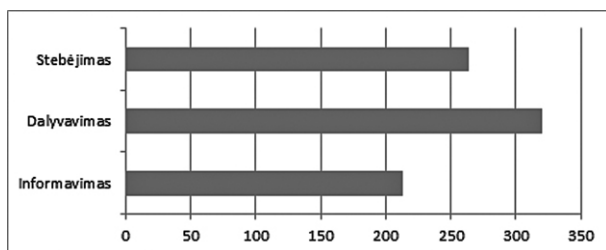
ir mažiausia motinystės išmoka“ jau vertinta kaip atliekanti informacinę funkciją, kadangi joje išdėstomi konkretūs siūlymai ir nėra kviečiama diskutuoti.

Iš tirtų publikacijų matyti, kad motinystės (tėvystės) pašalpų dydžio ir mokėjimo trukmės tema buvo itin populiaru žiniasklaidoje, ir, kaip jau buvo užsiminta, tai leidžia atidžiau stebėti šia tema vykusius debatus. Pastebėta tendencija, kad pateikus informaciją apie ketinamus vykdyti tam tikrus užmojus (dažniausiai, kaip reikėtų subalansuoti „Sodros“ biudžetą), po kiekvieno konkretaus pasiūlymo padaugėja „dalyvavimo“ atvejų – t. y. tiek politikai, tiek ekspertai, tiek ir patys žurnalistai pasisako dėl pateiktų pasiūlymų. Visgi, ko negalima pamatyti iš žiniasklaidos tyrimo analizės – ar vieša diskusija dėl konkrečių siūlymų turėjo įtakos sprendimų priėmimui (kai kuriais atvejais – ir inicijavimui), ar ne. Tą būtų galima sužinoti tik iš interviu su politikais, kadangi nė vienoje publikacijoje nebuvo užsiminta, kad politikos sprendimams poveikį turėjo vieša diskusija arba pilietinės iniciatyvos. Vėliau, po daugelio „dalyvavimo“ publikacijų žiniasklaidoje, kelis kartus informuojama ir primenama apie priimtus sprendimus. Po tokio žingsnio paprastai vėl suintensyvėja piliečių, politikų, ekspertų ir žurnalistų kritika dėl priimtų sprendimų. Tačiau kalbant apie dalyvavimo funkciją pastebėtina, kad nors autoriai aktyviai dalyvauja diskusijoje, paprastai pateikiama tik priimtų ar ketinamų priimti sprendimų kritika, tačiau beveik nėra konstruktyvių, stipriai argumentuotų siūlymų, kaip taisyti neigiamai įvertintą situaciją.

Grįžtant prie kitų žinučių funkcijų, 320 publikacijų (41 proc.) susijusios su dalyvavimu politiniame dialoge. Kaip buvo užsiminta, tai iš esmės publikacijos, kuriose a) politikai dalijasi savo svarstymais, arba b) piliečiai, ekspertai, visuomenės grupių atstovai arba žurnalistai pateikia savo kritiką priimtiems arba ketinamiems priimti sprendimams.

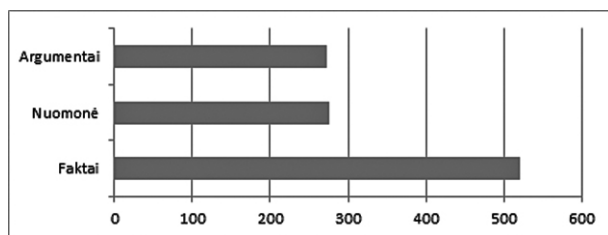
Su stebėjimo funkcija susijusios 264 publikacijos (34 proc.) – paprastai tai atvejai, kai pasakojama apie įtariamus sukčiavimo atvejus norint gauti didesnes motinystės (tėvystės) pašalpas, pristatomi apklausų duomenys, statistinė informacija, taip pat informuojama apie sunkumus, su kuriais susidūrė konkretūs pašalpas ketinantys gauti asmenys.

15 grafikas. 2 temos žinučių funkcija

Publikacijose **pateikiamos žinutės šaltinis** dažniausiai susijęs su faktų nurodymu (520 atvejų, 66 proc.), labai dažnai prie faktų pateikiama ir subjektyvi nuomonė. Iš viso publikacijų, kuriose aiškiai pateikta subjektyvi nuomonė, suskaičiuota 275 (35 proc.). Jau buvo minėta, kad argumentai paprastai yra gana paviršutiniški, dauguma publikacijų pagrįstos tik vieno požiūrio argumentais. Atsižvelgiant į tai, argumentavimo stiprumą publikacijose vertinti reikėtų atsargiai, nors apskritai suskaičiuotos 273 publikacijos (35 proc.), kuriose šalia pateiktos nuomonės nurodyti prie jos vedantys argumentai. Dėl to, kad vyrauja faktų pateikimas, būtų galima daryti išvadą, kad subjektyvumo publikacijose nėra daug. Visgi tokia išvada būtų klaidinga: svarbu tai, apie ką pasirenkama skelbti faktus. Pavyzdžiui, nepaisant to, kad buvo daug pokyčių ne tik kalbant apie motinystės (tėvystės) pašalpas, bet ir išmokų vaikams pakeitimų, išmokų siejimo su gaunamomis pajamomis pakeitimų, tačiau publikacijose daugiausia atsispindėjo motinystės (tėvystės) pašalpų mažinimo klausimai bei tyrimai dėl sukčiavimo atvejų norint gauti didesnes, nei priklausytų, motinystės (tėvystės) pašalpas. Antai vien publikacijų, susijusių su sukčiavimu norint pasididinti motinystės (tėvystės) pašalpas, buvo net 98, t. y. šios publikacijos sudarė beveik 13 proc. visų publikacijų, nors šios temos aktualumas savo ekonomine ir teisiniu pasekmių reikšme kur kas mažesnis nei konkrečių socialinių ir ekonominių garantijų suteikimas.

16 grafikas. 2 temos publikacijų žinutės šaltinis

Apibūdinant nagrinėjamų žinučių tematiką galima reziumuoti, kad absoliuti dauguma jų susijusios su motinystės (tėvystės) pašalpų dydžio ir mokėjimo trukmės kaita, šių pašalpų indėliu „Sodros“ biudžetui, kaip argumentas opozicinių partijų kritikai dėl nestabilaus „Sodros“ biudžeto, taip pat stipriai pabrėžtas sukčiavimo, norint gauti didesnes, nei priklauso, motinystės (tėvystės) išmokas, klausimas. Daugeliu atvejų publikacijų tonas suteikiamų motinystės (tėvystės) socialinių garantijų atžvilgiu buvo neigiamas. Tai atsispindėjo tiek kritikuojant valdžios veiksmus, tiek pateikiant informaciją apie ketinamus priimti sprendimus (net ir tokius, kaip nemažinti motinystės (tėvystės) pašalpų).

Apibendrinant 2 temos pagrindu atliktą publikacijų tyrimą, galima daryti šias išvadas:

1) Nėra didelio skirtumo, ar žurnalistas rašo savo vardu, ar naudojamas naujienu agentūros, interneto portalo ar laikraščio pavadinimas. Tiek vienaip, tiek kitaip autorystę įvardijančiose publikacijose informacijos pateikimo metodas išlieka panašus: dažniausiai pateikiamas aprašymas, kuris papildomas tam tikrų asmenų (politikų, ekspertų, specialistų ar eilinių žmonių) komentarais (citatomis), tačiau pastebėta, kad publikacijose su autoriaus vardu šiek tiek dažniau pateikiama subjektyvi autoriaus nuomonė.

2) Nors tyrimo metu buvo vertintas publikacijos tonas publikacijos objekto atžvilgiu, gauti duomenys negali būti palyginami tarpusavyje dėl to, kad publikacijos objektai labai dažnai buvo skirtingi (vienais atvejais teigiamai vertinama situacija, o neigiamai – siūlomi pakeitimai, kitais – neigiamai vertinami siūlomi pakeitimai, o teigiamai – esama situacija). Tačiau galima daryti išvadą, kad kur kas dažniau žiniasklaidoje išryškunami neigiami temos aspektai: situacijos, politinių sprendimų kritika, piktnaudžiavimo atvejai ir pan. (t. y., vyrauja negatyvizmas).

3) Nors publikacijose dažnai pateikiami faktai (66 proc. publikacijų) ir citatos (45 proc. publikacijų) ir atrodytų, kad pateikiami tekstai turėtų būti objektyvūs, lieka neaiškus temų pasirinkimo kriterijus. Analizuotos iš esmės dvi pagrindinės temos: motinystės (tėvystės) pašalpų kaita ekonominės krizės laikotarpiu ir sukčiavimas siekiant gauti didesnes, nei priklauso, motinystės (tėvystės) pašalpas (pastaroji tema vyravo net 13 proc. visų publikacijų). Tačiau iš publikacijų nematyti, kas paskatino ypatingą dėmesį būtent šioms temoms ir kodėl nuošalyje palikti kiti su socialinėmis išmokomis vaikus auginančioms šeimoms susiję klausimai.

4) Motinystės (tėvystės) pašalpų kaitą aprašančių publikacijų ištis labai daug: galima sekti kiekvieną viešai išreikštą politinį žingsnį, tačiau visos publikacijos iš esmės atspindi arba situacijos stebėjimą, arba situacijos, priimamų ar ketinamų priimti sprendimų kritiką. Būtų pernelyg drąsu kalbėti, kad „dalyvaujant“ žiniasklaidos platformoje vyksta politinės derybos. Iš informacijos, pateiktos publikacijose, visiškai nematyti, ar specialistų, ekspertų, piliečių ar kitų politikų idėjos bei kitas indėlis turėjo poveikį politiniams sprendimams. Tą būtų galima sužinoti atlikus interviu su politikais. Žiniasklaidoje tik smulkiai fiksuojamas kiekvienas politikų žingsnis ir visuomenės reakcijos: o ar tarp šių reiškinių yra sąsajų, neaišku. Atsekamas politikų ir visuomenės komunikavimo naudojant konkrečią žiniasklaidos priemonę modelis: pateikiami vieši politikų svarstymai, jiems pateikiama visuomenės kritika, priimami politiniai sprendimai, tada kritikuojami priimti sprendimai ir piktinamasi esama situacija.

5) Kalbant apie visuomenės dalyvavimą, savo problemų išsakymą naudojant žiniasklaidos platformą, pastebėta, kad tam galimybių yra ir tuo daug naudojama. Pagrindinis trūkumas, kuris (galbūt – ar tikrai, galėtų paaiškėti iš interviu su politikais) gali trukdyti bendradarbiavimui tarp politikų ir visuomenės naudojant

žiniasklaidos priemonės – kritikos gausa ir konstruktyvių pasiūlymų trūkumas. Paprastai kritika apsiriboja vieno vertybinio požiūrio pristatymu ir su tuo tiesiogiai susijusiais argumentais, labai retai pateikiant bent abstrakčius pasiūlymus, kaip būtų galima keisti situaciją.

IŠVADOS

1. Atsižvelgiant į šeimos politikos specifiką (tai, kad politikos rezultatui pasiekti reikia ne tik tinkamo įgyvendinimo, bet ir visuomenės palaikymo), šioje srityje komunikacija tarp politikų ir visuomenės turi būti grįsta bendradarbiavimu. O žiniasklaidos funkcija (norint rezultatyvios šeimos politikos gimstamumo atžvilgiu) galėtų būti keleriopa: forumo diskusijoms tarp visuomenės ir politikų suteikimas, visuomenės orientavimas į tam tikras vertybes (savarankiškai, politikų ar interesų grupių spaudimu) ir (arba) politikų **orientavimas** (savarankiškai ar visuomenės spaudimu) priimti tam tikrus politinius sprendimus. Pilietinio respublikonizmo modelis, kai visuomenė pasitelkus žiniasklaidą tik informuojama apie svarbiausius politikų priimtus sprendimus šeimos politikoje, gali būti priimtinas tik tada, kai tinkamai išnaudojami kiti nei žiniasklaida komunikacijos kanalai (susitikimai su gyventojais, nuomonių apklausos ir pan.).
2. Atsižvelgiant į tai, kad buvo tirtos tik viename interneto žinių portale skelbiamos publikacijos, negalima daryti išvados apie informacijos pateikimą visose žiniasklaidos priemonėse, tačiau galima kelti hipotezę, kad informacijos pateikimas tiek apie daugiavaikių šeimų ekonominę ir socialinę padėtį, tiek apie ekonomines garantijas vaikų auginantiems asmenims buvo subjektyvus ir šališkas. Daugiavaikių šeimų poveikslas dažnu atveju kuriamas kaip skurstančių ir nusikaltimus darančių šeimų, o motinystės (tėvystės) pašalpas, ypač didesnes, gaunantys asmenys pristatomi arba kaip neteisėtai jas gaunantys, arba kaip nenusipelnę tokių pašalpų. Šalia informacinių pranešimų, tokį diskursą paremia periodiškai pasirodančios tų pačių autorių vienodais argumentais dėstomos publikacijos.
3. Vertinant publikacijų pobūdį, matyti, kad žiniasklaidoje sudaroma platforma diskusijoms: iš esmės visi, kas nori, gali pasisakyti rūpima tema. Tačiau pagal publikacijas nėra matyti, ar politikai bent kiek atsižvelgia į piliečių ar ekspertų žiniasklaidoje išsakytas nuomones ir argumentus. Aiškinant to priežastis, galima kelti hipotezę, kad neskubėjimas atsižvelgti į piliečių poziciją atsiranda dėl pastarųjų kritikos vienpusiškumo ir konstruktyvių pasiūlymų nebuvimo.
4. Publikacijos dažniausiai pateikiamos faktų aprašymo su citatomis forma. Nors iš pirmo žvilgsnio susidaro įspūdis, kad informacija pateikiama gana

objektyviai, svarbu tai, kad žurnalistai, vengdami viso interviu, gali subjektyviai interpretuoti faktus juos aprašydami bei išrinkdami citatas, be to, nors realiai ekonominių garantijų vaikus auginantiesiems asmenims buvo daugiau, žiniasklaidoje vyrauja motinystės (tėvystės) pašalpų mažinimo ir įtariamų sukčiavimo atvejų temos. Kitaip tariant, bent naujienų portalo *Delfi.lt* žurnalistai veikia „aktyviai“, kaip vartininkai, atrinkdami, kurios temos turėtų būti viešinamos.

5. Žurnalistų pasirinkimą „aktyviai“ dalyvauti politinėje komunikacijoje galėjo nulemti kelios alternatyvios priežastys: a) tai galėjo būti noras „padėti“ valstybei krizės metu, t. y. rašyti apie tai, ko labiausiai reikia valstybei ir skatinti visuomenę prisiderinti prie politiškai nepopuliarių sprendimų (pvz., subalansuoti „Sodros“ biudžetą). Tačiau šis scenarijus nelabai įtikimas, kadangi patys politikai buvo vertybiškai skirtingų pažiūrų šiuo klausimu (bent jau 2008 metų pabaigoje – 2009 metų pradžioje); b) žurnalistai galėjo įsivaizduoti, kad toks supratimas yra „teisingas“ situaciją vertindami pagal savo pačių padėtį – jei jie patys dirbdami pagal autorines sutartis negauna motinystės (tėvystės) pašalpų (arba nuo 2009 metų gauna mažesnio dydžio pašalpas), vadinasi, ir kiti gali pragyventi su mažesnėmis pašalpomis, kai reikia taupyti visai valstybei. O sekant tokiu požiūriu, bandymai dirbtinai pasididinti išmokas – visiškai netoleruoti; c) galėjo būti interesų grupių spaudimas per žiniasklaidos priemones priimant vieną ideologinę poziciją ir atmetant kitas (kitomis leidžiant pasisakyti tik piliečių platformoje) – tokiu atveju būtų galima kalbėti apie priklausomą žiniasklaidą, kaip tai būdinga Šiaurės ir Centrinės Europos, arba demokratinio korporatyvizmo, komunikacijos modeliui pagal Danielio C. Hallino ir Paolo Mancini klasifikaciją.
6. Vertinant žiniasklaidos funkciją remiantis atlikto tyrimo duomenimis, negalima daryti išvados, kad žiniasklaida galėtų prisidėti prie sėkmingos šeimos politikos kūrimo (būtų vykdoma dialogo tarp piliečių ir politikų paieška, politikų orientavimas į piliečių poreikius arba visuomenės orientavimas į tam tikras vertybes). Žiniasklaidos užimama pozicija šiuo klausimu pateisinama nebent noru padėti valstybei išspręsti ekonominius klausimus, iškilusius ekonominės krizės metu (noras padėti suvaldyti „Sodros“ biudžetą) (t. y. „kolaboravimo“ vaidmuo pagal Denio McQuailo žiniasklaidos vaidmenų skirstymą). Tačiau daugiavaikių šeimų atžvilgiu net „valstybės gelbėjimo“ funkcija nėra įmanoma atsižvelgiant į tai, kad kuriamas neigiamas įvaizdis apie tokias šeimas.

LITERATŪRA

I. Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas // *Žin.*, 2004, Nr. 88-3208 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).
2. Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo 2, 3, 4, 6, 8, 9, 12, 13, 14 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir trečiojo skirsnio pavadinimo pakeitimo įstatymas // *Žin.*, 2011, Nr. 155-7350.
3. Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo 6, 8, 12 ir 20 straipsnių pakeitimo įstatymas // *Žin.*, 2010, Nr. 41-1933.
4. Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 3, 5, 6, 8, 10, 15, 16, 17, 18, 181, 183, 19, 20, 21 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // *Žin.*, 2007, Nr. 132-5346.
5. Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 21 straipsnio pakeitimo įstatymas // *Žin.*, 2009, Nr. 117-4992.
6. Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 5, 6, 16, 18, 19, 20 ir 21 straipsnių pakeitimo įstatymas // *Žin.*, 2010, Nr. 86-4533.
7. Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 3, 4, 5, 6, 8, 9, 16, 18(1), 19 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // *Žin.*, 2008, Nr. 149-5999.
8. Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 6 straipsnio pakeitimo įstatymas // *Žin.*, 2010, Nr. 1-34.
9. Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 6 straipsnio pakeitimo įstatymas // *Žin.*, 2011, Nr. 160-7569.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 25 d. nutarimas Nr. 86 „Dėl Ligos ir motinystės socialinio draudimo pašalpų nuostatų patvirtinimo“ // *Žin.*, 2009, Nr. 158-7164, 2009 m. gruodžio 23 d. redakcija.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 1771 „Dėl einamųjų 2010 metų draudžiamųjų pajamų, ribinio motinystės (tėvystės) socialinio draudimo pašalpos ir ribinio valstybinės pensijos dydžių patvirtinimo“ // *Žin.*, 2009, Nr. 158-7157.
12. Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinasis įstatymas // *Žin.*, 2009, Nr. 152-6820 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

II. Mokslinė literatūra

13. *Bielinis L.* Politikos mediatizacija viešajame lauke // *Politinės komunikacijos problemos:*

- politologų, žurnalistų ir politikų santykiai formuojant viešąją nuomonę: seminaro-apskritojto stalo diskusijų medžiaga, 2012 m. spalio 25 d. Lietuvos politologų asociacija. Vilnius: Eugrimas, 2012.
14. *Bielinis L.* Valdžia, visuomenė ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė. Vilnius: Eugrimas, 2005.
 15. *Cuilenburg J., McQuail D.* Media Policy Paradigm Shifts. Towards a New Communications Policy Paradigm // *European Journal of Communication*, 2003, 18 (12).
 16. *Fiske J.* Įvadas į komunikacijos studijas. Vilnius: Baltos lankos, 1998.
 17. *Hallin D. C., Mancini P.* Three Models of Media/Journalism and Political Culture. Cambridge University Press, 2004.
 18. *Hantrais L.* Family Policy Matters: Responding to Family Change in Europe. The Policy Press, 2004.
 19. *Hantrais L., Letablier M.-T.* Families and Family Policies in Europe. Longman, London and New York, 1996.
 20. *Ingram H., Schneider A. L., Deleon P.* Social Construction and Policy Design // *Sabatier P. A.* (red.) Theories of the Policy Process. Westview Press, 2007.
 21. *Kaufmann F.-X.* Politics and Policies towards the Family in Europe: A Framework and an Inquiry into their Differences and Convergences // *Kaufmann F.-X., Kuijsten A. et al.* Family Life and Family Policies in Europe, vol. 2. Oxford University Press, 2006.
 22. *Kavoliūnaitė-Ragauskienė E.* Teisinių, ekonominių ir socialinių priemonių reikšmės siekiant didinti gimstamumą įvertinimo galimybės ir ribojimai // *Teisės problemos*, 2013, Nr. 2 (80).
 23. *Kavoliūnaitė-Ragauskienė E.* Viešosios šeimos politikos kūrimo ir įgyvendinimo problemos Lietuvoje. Vilnius, 2012 (internetinis leidinys). Prieiga per internetą: <<http://teise.org/data/Viesoji-seimos-politika---studija.pdf>>.
 24. *Lasswell H. D.* The Structure and Function of Communication in Society // *Schramm W., Roberts D. F.* (eds.) The Process and Effects of Mass Communication. Urbana: University of Illinois Press, 1971.
 25. *Lindblom Ch. E., Woodhouse E. J.* Politikos formavimo procesas. Vilnius: Algarvė, 1999.
 26. *Meyer G.* (ed.) Formal Institutions and Informal Politics in Central and Eastern Europe. Barbata Budrich Publishers, Opladen & Farmington Hills, 2008.
 27. *Strohmeier K. P.* Family Policy – How Does it Work? // *Kaufmann F.-X., Kuijsten A.* [et al.]. Family Life and Family Policies in Europe, vol. 2. Oxford University Press, 2006.
 28. *Trappel J., Nieminen H. et al.* Media for Democracy Monitor. Nordicom: University of Gothenburg, 2011.

29. *Zimmerman S. L. Family policies and family well-being: The role of political culture.* Sage, 1992.

III. Statistinė informacija

30. *Kakariekaitė I. GemiusAudience* lapkričio mėnesio duomenų apžvalga. Vilnius, 2013 01. Prieiga per internetą: <<http://www.itnaujienos.lt/naujienos/verslas/-rinka/analitika/gemius-pasidalijo-2012-uju-lapkricio-menesio-lietuvisku-tinklalapiu-lankomumo-statistika-8564.html>>.
31. Žiniasklaidos tyrimų apžvalga. TNS, 2012. Prieiga per internetą: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCkQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.tns.lt%2Fdata%2Ffiles%2Fmetines_apzvalgos%2Fziniasklaidos%2520tyrimu%2520apzvalga%25202012.pdf&ei=QbvLUvvFD4iohAe2v4DQCw&usq=AFQjCNE-0NnFI4kRb3kCZGNJoe2CWNwx2g&sig2=GyOHKiGei87NYAsqYFg9Ww&bvm=bv.58187178,d.bGE>.
32. Informacija iš Statistikos departamento statistinių duomenų bazės. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3160902&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=4024&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>>>.

Eglė KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ
Vytautas Magnus University

COMMUNICATION BETWEEN POLICY MAKERS AND SOCIETY IN MEDIA ON FAMILY POLICY ISSUES

Summary

Decisions in public policy are not an end in themselves: in general, they are intended to regulate society, i.e. members of society are submitted with particular rights, obligations, possibilities, restrictions, etc. However, in order to know which decisions will reach their addressees best and will allow attaining the result sought, it is necessary for policy makers to know how the society and particular addressees are ready to accept them. Especially this is acute in the field of family policy: here, the decision on family policy instruments is important and may be effective only when it is accepted by families/individuals (especially speaking about instruments aimed at increase of fertility). The article is based on a presumption that communication between policy makers and the society is of a great importance seeking for a purposive public policy.

The article is composed of two main parts. The first part presents theoretical background for analysis of communication between decision makers and society in the field of family policy. First, it develops the main characteristics of communication models between policy makers and society in general; highlights possible role of media in different models of the mentioned communication, and, finally, it lists peculiarities in connection with a particular topic of political communication, i.e. communication on the issues of family policy. The second part seeks to disclose the nature and main characteristics of communication between politics and society on the family policy issues in Lithuania. To this end, the article presents a media content analysis covering almost 1000 publication in the most popular internet news website in Lithuania on two issues directly related to family policy: economic and social situation of families with 3 and more children and economic and social guarantees for families with children. The analysis showed that media plays an active role in this communication procedure, as well although the platform for discussions between policy makers and society is created, the proposals submitted on the part of society are usually unsubstantiated, and the policy makers most often only present information to society without any willingness to hear its opinion on particular issues.